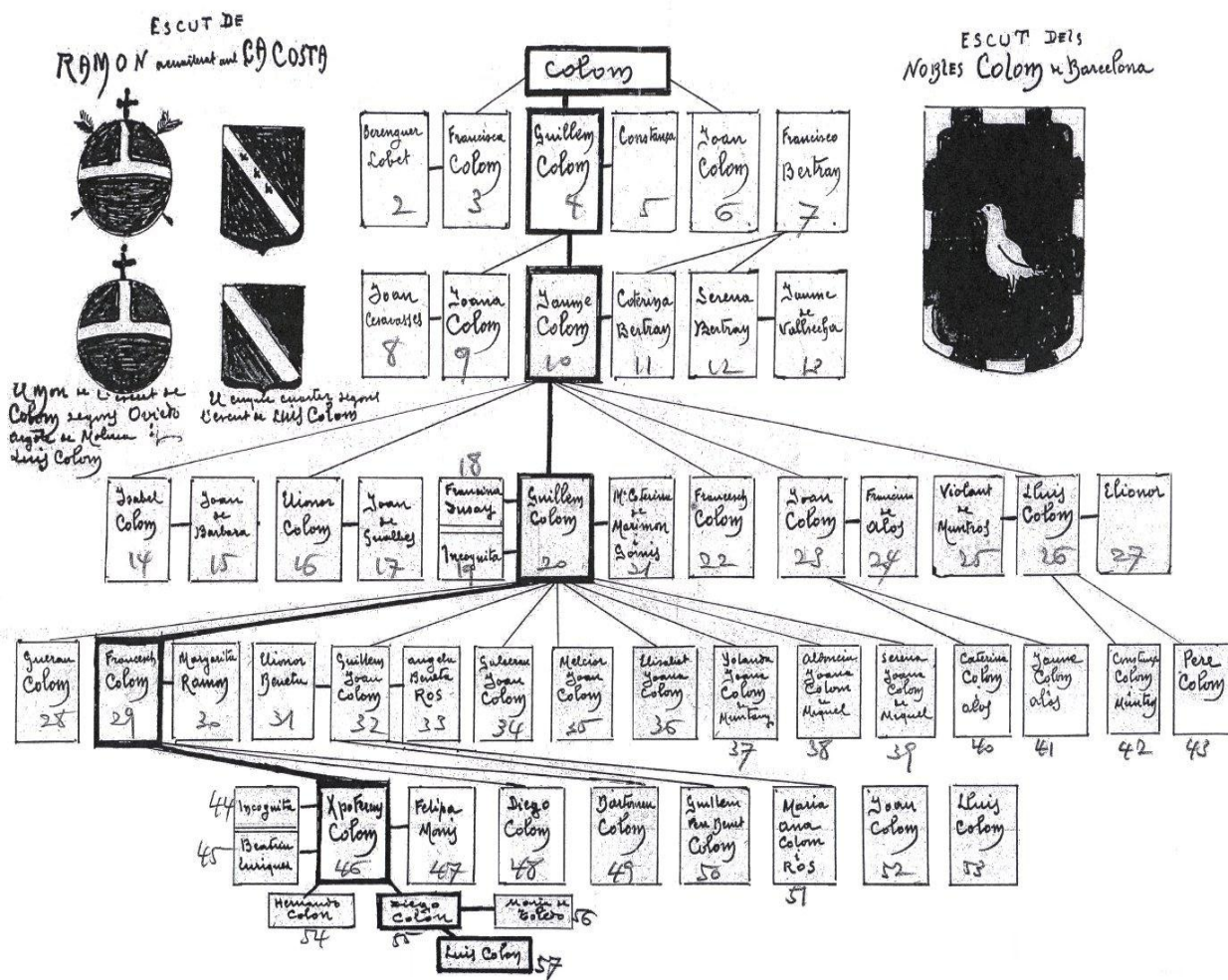

Centre d'Estudis Colombins

GENEALOGIA DE CRISTOFOR COLOM SEGONS DOCUMENTS AUTÈNTICS

Darrera teoria de Ricard Carreras Valls de l'encaix familiar de Cristòfol Colom

ÒMNIUM
LLENGUA CULTURA PAÍS

45

Butlletí del Centre d'Estudis Colombins (www.cecolom.cat)

Any XV / Núm. 45 / novembre 2008 / Preu: 3 euros

BUTLLETÍ DEL CENTRE D'ESTUDIS COLOMBINS

ANY XV Núm. 45, novembre 2008

Director: Francesc Albardaner i Llorens

Secretaria de redacció:

Jaume Cañadas

Editor: Òmnium Cultural

Imprimeix: Casa Boada. Carrer Comtal, 26.
08002-Barcelona

Dipòsit Legal: B- 16689/95

Pàgina web: www.cecolom.cat

Sumari

Editorial

Vida del Centre

Tribuna

- **A la recerca de Colom.** Article del dominical del diari L'Expresso, publicat a Lisboa el 12 de gener de 2008
Traducció de Jordi Marí i Salvadó

Articles

- **El testament colombí d'en Ricard Carreras Valls**
Per Llorenç Margarit i Torras
- **Context familiar i polític del descobridor, l'almirall Cristòfor Colom**
Per Roser Parellada i Jofré
- **Entorn de la catalanitat de Cristòfor Colom**
Per Roser Parellada i Jofré
- **Una visita als arxius i biblioteques de París**
Per Francesc Albardaner i Llorens
- **Any 1930: Josep Tarré, prvre. critica Ulloa**
Per Amadeu Buch i Gras

Revista de Llibres

- **Colom of Catalonia. Origins of Christopher Columbus Revealed .**
Autor: Charles J. Merrill

NOTA

El contingut dels articles és responsabilitat dels autors i no ha de coincidir necessàriament amb els principis que regeixen l'associació.

S'autoritza la reproducció, parcial o total, dels articles publicats en aquest butlletí, sempre que s'hi faci constar la procedència. Agrairiem que se'ns fes arribar un exemplar de les publicacions on els nostres treballs hagin estat reproduïts o esmentats o fins i tot una fotocòpia que identifiqui la publicació i la data d'edició

Tots els nostres Butlletins els podeu consultar a la nostra pàgina web: www.cecolom.cat

Editorial

Fa molts pocs dies, que la identificació genètica per anàlisi de l'ADN ha demostrat, de manera clara i rotunda, que és una ciència auxiliar fonamental en els estudis històrics, com en el cas de l'estudi de la suposada mòmia del Príncep de Viana conservada a Poblet. Ha quedat palesament demostrat, que cap part de la suposada mòmia pertanyia al Príncep de Viana i que tot plegat va ser un engany dut a terme pel Sr. Eduard Toda amb la finalitat de cridar la atenció sobre l'estat d'abandó del Monestir de Poblet i altres finalitats de caire reivindicatiu i catalanista.

El que ens ha sobtat d'aquesta recerca és el fet de que ha durat deu anys! No volem saber quines han estat les causes d'aquesta tardança, però el fet ens ha alarmat molt pel següent motiu. Com tothom sap, el Centre d'Estudis Colombins ha participat en la recollida de mostres de saliva d'homes catalans de llinatge Colom, per tal de procedir a la comparació del seu ADN del cromosoma Y amb el mateix ADN de Cristòfor Colom, per tal d'esbrinar si en algun cas es donava una identitat completa. Aquestes mostres es varen fer a finals de l'any 2005 i principis del 2006. Han passat quasi bé tres anys i encara no han sortit els resultats d'aquestes proves. Molt més temps ha passat des de l'inici de les recerques de l'ADN de les restes de tres membres de la família Colom (uns sis anys) dutes a terme pel laboratori d'identificació genètica del departament de medicina legal de la facultat de medicina de la universitat de Granada. Si

bé en un principi consideràvem que seria factible la publicació dels resultats d'aquestes anàlisis durant l'any 2006, amb motiu de la celebració del cinquè centenari de la mort de Cristòfor Colom, la seva publicació ha estat ajornada "sine die" fins el dia d'avui, que encara no en sabem res de res. Haurem d'esperar fins l'any 2012 per saber aquests resultats? Si no hi ha més remei esperarem quatre anys més i els que facin falta, però desitjaríem que els resultats d'aquesta recerca fossin publicats el més aviat millor, ja que, segons quins siguin els resultats, les nostres recerques documentals s'orientaran en un sentit o un altre, o, en el pitjor dels casos, donarem la nostra causa per inútil i completament perduda. Preguem, doncs, molt insistentment a l'equip del Dr. José Antonio Lorente Acosta la publicació dels resultats d'aquestes anàlisis i confiem que, quan aquest butlletí arribi a mans dels nostres lectors hi hagin hagut novetats importants sobre aquest tema.

Però, a falta de les dades científiques de l'ADN, continuem animant als nostres consocis a visitar aquells arxius que considerin que ens poden donar nova llum sobre Cristòfor Colom. Moltes vegades, tot cercant una documentació determinada, ens podem trobar amb sorpreses molt agradables totalment inesperades. Aquest estiu, tot cercant informació sobre **Guillem Coma** a l'arxiu històric de Girona, varem consultar, per curiositat, l'únic lligall notarial corresponent a Perpinyà, que roman custodiat a Girona per raons desconegudes. Es tracta d'un lligall del notari Guillem de Mallorca (1364-1365) on hi apareixen dos documents que ens parlen d'una família Colom resident a Perpinyà: **Jaume Colom**, notari i casat amb Francesca de Vallespir, filla de Guillem de Vallespir, és pare de tres fills mascles anomenats **Pere, Joan i Jaume Colom** i, en el document apareix també **Berenguer Colom**, segurament germà del notari. Animem als nostres lectors a continuar recercant sobre aquesta nissaga **Colom de Perpinyà** que, com veiem, era prou important com per estar emparentada amb la petita noblesa del Rosselló.

Essent coherents amb aquestes recomanacions hem pogut fer una campanya de recerca als arxius de París i Rouen, que,

sense grans èxits ni sorpreses, ens permet d'aclarir diferents punts foscos sobre les famílies de Guillem de Casanova, dit Colom, i Georges de Bissipat, dit el Grec. Aquestes recerques varen ser complementades amb una visita als arxius municipals de Tarascon per recomanació dels arxivers de Paris, sense, però, cap troballa important. Recomanem als nostres lectors una recerca als arxius de Marsella, Aix en Provence i Arles, ja que pot ser en aquests arxius on hi pugui haver algun document relatiu a Colom quan aquest fou capità d'una nau al servei de René d'Anjou. La perseverança i la tenacitat son sempre una bona ajuda per assolir l'èxit final que tots nosaltres desitgem.

Francesc Albardaner i Llorens
President

Vida del Centre

La falsa mòmia del príncep de Viana

El dia 9 de setembre del 2008, quatre socis del nostre Centre d'Estudis Colombins es varen desplaçar al monestir de Poblet per assistir a l'acte de la presentació pública dels resultats finals del "Projecte d'identificació a partir del DNA extret de les restes humanes atribuïdes al Príncep de Viana". La mesa del acte va ser presidida per l'abat del monestir de Poblet, el conseller de cultura de la Comunitat de Navarra i el delegat de patrimoni a Tarragona de la Generalitat de Catalunya. Els ponents foren el Dr. Miguel C. Botella, antropòleg de la Universitat de Granada, la professora Mariona Ibars, historiadora i directora de la recerca i la Dra. Assumpció Malgosa, antropòloga de la Universitat Autònoma de Barcelona. De l'anàlisi antropològic ja es va deduir que la mòmia estava composta de diferents parts del cos de tres individus diferents i que la recomposició del cos es va fer de forma molt barroera com va demostrar el professor Botella, al indicar que una columna vertebral (n'hi havien dues) havia estat serrada sense cap dissimulació. Tot i així, qui va perpetrar la falsificació va acumular més vertebres de

les que presenta normalment un cos humà. En la xerrada es va insinuar que el Sr. Eduard Toda podria haver estat el possible inspirador o autor d'aquesta falsificació l'any 1935.

La identificació genètica ha estat feta en base al ADN mitocondrial del Príncep i com a persona de referència s'ha pres a l'arxiduchessa Bàrbara de Habsburg, que està enterrada a Ferrara (Itàlia). Aquest personatge era descendent de la mateixa família Èvreux que la mare del príncep, Blanca de Navarra, per via femenina i, per tant, era portadora del mateix ADN mitocondrial que la mare del príncep i el propi príncep.

El resultat de les anàlisis de les diferents parts del cos de la suposada mòmia del Príncep de Viana, que com a mínim corresponien a quatre persones diferents, ha estat completament diferent dels resultats de la prova de referència i, per tant, ha quedat demostrat científicament que cap de les restes que conformaven la suposada mòmia del Príncep de Viana era autèntica. No sabem, doncs, si a Poblet queden algunes restes del Príncep de Viana, o no, entre tots els ossos que encara s'han preservat i que els estudis fets diuen que pertanyen, com a mínim, a unes 110 persones. Per tant, la prova genètica definitiva per excloure al Príncep de Viana com a possible pare de Cristòfor Colom s'haurà de fer en base al ADN del cromosoma Y de qualsevol home de la casa de Trastàmara. Si el ADN del cromosoma Y de Colom fos idèntic al dels homes de la Casa de Trastàmara, aleshores caldria buscar quin membre mascle d'aquesta nissaga fou el seu pare i, al nostre entendre, no és precisament el Príncep de Viana qui tindria més possibilitats.

Jornades colombines a Sant Boi de Llobregat

Els amics de la delegació d'Òmnium Cultural a Sant Feliu de Llobregat han tingut l'encert d'organitzar dues conferències sobre Cristòfor Colom els dies 17 i 18 de setembre 2008, ja que als actes varen ser seguits per més de cent persones cadascun. Si bé en un principi aquests actes estaven pensats per a tenir lloc a la Sala dels Àustries del Palau Falguera de dita localitat, es varen haver de traslladar a l'auditorium, ja que les persones inscrites per assistir a la conferència ja sobrepassaven l'aforament de la Sala dels Àustries dies abans de la data anunciada. La secció local d'Òmnium va fer un esforç molt important de propaganda d'aquest acte al penjar molts anuncis tant a Sant Feliu de Llobregat com a poblacions veïnes. Hem de felicitar als amics de Sant Feliu per la perfecte organització d'aquestes jornades.

El dia 17 de setembre, l'acte va començar a les 19:00 hores amb la projecció del documental "Enigma Colón" de Discovery Channel seguida d'una conferència a càrrec de Francesc Albardaner centrada especialment en les recerques sobre l'ADN dels homes Colom catalans i contemporanis, ja que hi varen participar nombrosos homes del Baix Llobregat. El dia 18 de setembre l'acte va començar a les 19:30 hores i va consistir en una conferència del Dr. Lluís de Yzaguirre sobre els estudis lexicomètrics realitzats dels escrits de Colom en llengua castellana i sobre les conseqüències que se'n poden derivar per determinar la llengua materna de Colom i que, al seu parer podria ser la llengua catalana i, més exactament, el català oriental. A continuació es va fer un torn de preguntes, que foren contestades tant pel Sr. Lluís de Yzaguirre com pel Sr. Francesc Albardaner i que donà peu a una interessant controvèrsia entre el públic i la mesa sobre la importància o no d'uns documents recentment trobats per a demostrar l'existència d'un port a la platja de Pals d'Empordà, o no, a l'Edat Mitja. L'acte va acabar a les 22.00 hores. Qui vulgui tenir més informació sobre aquests dos actes ho trobarà a la següent adreça:

http://www.omnium.cat/index.php?cov_ID=41 .

A LA RECERCA DE COLOM

La pel·lícula d'Oliveira sobre el navegant reprèn la controversia sobre la nacionalitat del descobridor d'Amèrica.

Text de Mário Robalo

Va descobrir el Nou Món a expenses dels monarques espanyols, però la notícia la va donar en primera mà al rei portuguès D. Joao II, que no creia en el seu projecte. Prenent aquest insòlit episodi com a teló de fons, fa pràcticament un segle que reivindicacions rivals li neguen el seu origen genovès per a convertir-lo en un espia lusità en terres de Castella. L'intermediari de negociants de sucre hauria, segons les mateixes tesis, nascut a la població de l'Alentejo de Cuba, denominació que concedí a una de les terres trobades en 1492, i que ell jutjava que feien part integrant del continent asiàtic... i el nom pel que era conegut, Cristòfor Colom, no seria més que una sigla esotèrica per a amagar el vertader Salvador Fernandes Zarco, cristià nou.

Tant d'enrenou a la espera d'una pel·lícula, que ara arriba per l'enginy de Manoel de Oliveira. La estrena de *Cristovao Colombo – o Enigma* en el proppassat dijous (10 de gener de 2008) reprèn el debat al voltant de l' "Almirall" – títol atorgat a Colom pels Reis Catòlics, després de la descoberta d'Amèrica. Les raons tan diverses com desparelles que, des de 1915, divideixen historiadors i defensors dels orígens portuguesos de Colom i de l'enredo mitològic que envolta la seva vida, guanyen amb la pel·lícula de Manoel de Oliveira un nou alè per a una discussió sobre l'enigma que "persisteix", com el propi cineasta reconeix. "Es creu Colom portuguès, per una altra manera d'aquella que en Espanya es creu ser espanyol o a Itàlia es creu ser italià", diu Manoel de Oliveira quan se li pregunta si assumeix com a històricament creïble el llibre en què fonamenta el guió de la pel·lícula - "Quan vaig llegir el llibre *Cristovao Colon [Colombo] Era Portuguès*, vaig trobar un bon pretext per a una pel·lícula que, interpretat a la meua manera, acabaria a on els Descobriments havien començat".

El llibre que serveix d'inspiració a Manoel de Oliveira sustenta el que altres investigadors amateurs ja havien defensat: Colom és portuguès de Cuba (Baix Alentejo). Amb aquesta teoria de l'origen lusità es desenvolupà un conjunt d'altres, no sols de significat mitològic, sinó també històric (sostingudes per una dotzena de títols), i que fa gairebé un segle alimenten polèmiques entre els seus autors i els historiadors. El novembre de 1915, Patrocínio Ribeiro defensà el Colom portuguès amb "O Carácter Misterioso de Colombo e o Problema da Sua Nacionalidade", text que tingué l'honor de publicar-se en la separata de la Academia de Ciències de Portugal. Sorgia com a reacció a la reivindicació de l' "origen espanyol" feta, un any abans, per l'advocat Enrique Maria de Arribas y Turull. I, a pesar de ser refutades pels investigadors – Luís de Albuquerque, Duarte Leite, Vasco Graça Moura, Avelino Teira da Mota, Manuel Viegas Guerreiro i Alfredo Pinheiro Marques, entre altres -, la teoria continua seduïnt escriptors, tanmateix entre els que no tenen una formació d'historiadors. El cas més recent és el "best-seller" del periodista José Rodrigues dos Santos - "**O Codex 632**", ja ha estat adquirit per la Gotham Group (Estats Units) per a la seva adaptació al cine...

Manoel de Oliveira ja ha fet el seu "Colombo". "Si l'hi fet va ser perquè el context del llibre em va semblar plausible, no per a assumir el seu text, sols per interpretar-lo, perquè qui en dret pot assumir el que allí s'afirma són els autors del llibre." Per al cineasta la essència de la pel·lícula està en la biografia i investigacions dels autors del llibre – Manuel Luciano da Silva i Sílvia Jorge da Silva, un matrimoni d'emigrants que viuen a Bristol (Estats Units). El metge, conjuntament amb la seva esposa, es dedica fa més de cinc dècades a l'estudi de documentació i de llocs amb l'objectiu de revelar "la vertadera identitat del navegador", que ells defensen ser Salvador

Fernandes Zarco, alentejà, cristià d'origen judaïc, revelades mitjançant la lectura cabalística de la seva signatura, que es justifica d'aquesta forma: “El nom Colom personificava el poder mitològic necessari per a que el navegant pogués espantar el mal d'ull i fer front a la enorme tasca del viatge per a descobrir el Nou Món.”

Però les raons dels historiadors no es conformen amb diagnòstics metafísics d'aquells autors. I és per això mateix que l'historiador José Manuel Garcia prefereix citar un “document decisiu” per a identificar el descobridor de les “Índies Occidentals”. Es tracta d'un relat d'un negoci de compra de sucre – una acta redactada a Gènova, al carrer de Sant Siro, en la botiga de Ludovico Centurione, amb data 25 d'agost de 1479 – a través de la qual se sap, per jurament, que Colom és natural d'aquella ciutat. “A partir d'aquest document i de les referències a negocis realitzats en 1478 i 1479, ens assabentem que Colom feia la seva fortuna amb el comerç del sucre de Madeira”, explica l'historiador, doctorat per la Universitat de Porto amb una tesi sobre els Descobriments Portugesos, que integrà la *Comissao Nacional para as Comemorações dos Descobrimentos*, i actualment investigador de la Fundació Calouste Gulbenkian i de la *Academia de Marinha*. Segons subratlla, “és a partir dels seus coneixements i influència de la societat portuguesa, i en Madeira en particular, que ell es casa amb una filla de Bertolomeu Perestrelo, el primer colonitzador de l'illa de Porto Santo”. Aquests fets, diu l'historiador, contravenen la versió dels investigadors amateurs que defensen, “sense qualsevol prova documental”, l'origen portuguès de Colom, que segons ells seria Salvador Fernandes Zarco, net del navegant Joao Gonçalves Zarco. Estaria així trobada la naturalesa portuguesa de Colom, si en veritat existissin documents que sostingueren aquesta tesi. Però com és que algú aconsegueix llegir en la signatura de Colom un nom diferent? José Manuel Garcia desmitifica: de fet, Colom, després de la seva aventura començà a reivindicar una creença en el desig de convertir als “nous pobles” al cristianisme. I sustentant-se en aquesta creença -generalitzada en la altura, a partir d'una mística franciscana, també seguida per D. Manuel I, i segons la qual aniria a néixer un “temps nou” per intercessió divina – que Colom feia lectures místiques sobre el sentit del seu nom. José Manuel Garcia aclareix: sols després de ser nomenat “Almirall”, en 1494 és quan Colom signa amb una sigla que ara és aprofitada per a “interpretacions que no aconsegueixen alterar el sentit de la història”. Amb tot, els investigadors amateurs continuen mirant la trobada de Colom amb D. Joao II, després del seu primer viatge (quan va arribar a un illot de les Bahames, qui va anomenar Sant Salvador, a Haití i a Cuba), com una senyal de la seva activitat d'espia a Castella. José Manuel Garcia desfà el mite: si Colom estava convençut d'haver aportat les terres asiàtiques, també el monarca portuguès volia certificar si el navegant – a qui refusà sostenir una empresa marítima – havia o no arribat a les Índies, per occident... És el cronista del rei, Rui de Pina, qui relata la trobada – qui també es refereix a Colom com “italià” -, recorda l'historiador, anotant: si el navegant estigués a sou de Portugal, com és que la descoberta de les Amèriques va provocar un incident diplomàtic, obligant Portugal a signar el Tractat de Tordesilla, en 1494, amb Espanya, per a definir la repartició del Nou Món?

Finalment, la qüestió de Cuba. No “cubanacan” és d'origen taïno (naturals que poblaren las illes Antilles) i que significa solament “lloc central”...Curiós encara el que, en *El Pèndul de Foucault*, Umberto Eco diu de Colom: “Notòriament un jueu portuguès.” La nacionalitat del navegant genovès es canvia conforme les conveniències – cadascú jutja haver descobert el seu “ou de Colom”.

mrobalo@expresso.pt

(Traducció a càrrec de Jordi Marí i Salvadó)

Articles

EL TESTAMENT COLOMBÍ DE RICARD CARRERAS VALLS

Per Llorenç Margarit i Torras

UN TRESOR RECUPERAT

En tota recerca de qualsevol tipus, com a la vida mateixa, hi ha el factor “sort” que pot afavorir de forma sorprenent el curs de la vida de manera totalment aleatòria i inesperada. Arran d’un agradable dinar, que varem compartir amb el Sr. Joan Botey i Serra en un mas de la seva propietat a les muntanyes de Fitor, i a l’entorn d’una conversa de sobretaula enfocada sobre les propietats dels Templers a les Gavarres, va sortir de sobte el record d’una experiència personal del Sr. Joan Botey, que feia referència a una visita professional que ell va fer, ara farà uns vint anys, a un mas de les afores de Reus conegut com el Mas de les Porpres o Mas de Valls.

En aquesta visita el Sr. Joan Botey va inspeccionar totes les dependències del mas en qüestió, fins a pujar a les dues cambres, que hi han a dalt de tot d’una antiga torre de guaita o de defensa, a les que s’hi arriba per una estreta escala de cargol. La seva sorpresa fou gran al trobar-se un despatx parat amb molts documents estesos sobre la taula, com si la persona que hi estava treballant hagués de tornar d’un moment a l’altre. A la cambra superior, sota les encavallades que sostenen la teulada piramidal, hi havia una biblioteca curulla de llibres que tractaven, quasi bé de forma exclusiva, sobre la figura de Cristòfor Colom. La pols, que presidia tots aquests espais, denotava, que no havien estat en ús des de feia molts anys.

Immediatament varem pensar en la possibilitat de que es podés tractar de l’estudi, arxiu i biblioteca personal de Ricard Carreras i Valls i varem quedar corpresos al pensar de que potser els nous propietaris del Mas de les Porpres havien pogut llençar tota aquesta documentació tan interessant per a nosaltres. Vint anys eren molts anys i les possibilitats de recuperar aquest arxiu personal ens varen semblar ben escasses, ja que la sensibilitat de molta gent davant documentacions manuscrites de temes que no són del seu interès és més aviat nul·la.

Afortunadament i després dels contactes realitzats pel Sr. Joan Botey amb la família Martorell, nous propietaris del mas, varem rebre la notícia de que tots aquests documents i llibres havien estat curosament preservats en caixes de cartró en les cambres de la torre del mas. Els Srs. Martorell han tingut la amabilitat de cedir temporalment tota aquesta documentació de Ricard Carreras i Valls al Centre d’Estudis Colombins pel seu estudi i classificació. De tot el que s’ha recuperat hem de destacar unes fitxes manuscrites, en nombre molt superior al miler, que són el resultat de la consulta per part del Sr. Carreras i Valls, al llarg de molts anys, dels protocols notariais de Barcelona, de l’Arxiu Reial de Barcelona, de l’Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i de l’Arxiu Diocesà de Barcelona a la recerca de documents relacionats amb Cristòfor Colom. Crec que podem parlar de la recuperació d’un tresor de la màxima importància per a tots nosaltres. No cal dir que tota aquesta documentació està a disposició d’èsser consultada per tots els socis del centre d’Estudis Colombins i esperem que donarà peu a noves i interessants troballes, que esdevindran estudis i articles que anirem publicant en aquestes pàgines.

EL TESTAMENT DE RICARD CARRERAS I VALLS

Entre tanta documentació aplegada per Ricard Carreras i Valls, antic director tècnic de l’Arxiu Històric de Protocols de Barcelona en el període 1933-1937, hi hem trobat un full solt amb un curt escrit mecanografiat, que ens sembla molt interessant d’èsser reproduït, ja que, en certa manera, és el “testament colombí” o darrera teoria d’aquest historiador sobre el tema de la possible catalanitat de Colom poc abans del seu traspàs.

“Com vaig explicar a la conferència del Col·legi Notarial, darrerament he trobat documents importantíssims que potser ens apropen a la veritat. Em refereixo a l’indiscutible lligam entre Badalona i la noble família Colom, que les novíssimes investigacions acrediten. Les possessions dels Colom a Badalona, venen de lluny. Potser del pare de Guillem Colom – campsor – es deriva la fundació de Montalegre. Es positiu que els drets de la fabrica de la parròquia que posseïa l’ardiacà Francesc Colom, li provenia del seu pare Jaume, que els adquirí del seu pare Guillem, que ja els tenia d’abans de 1429. Per altre banda l’ardiacà Francesc Colom hi tenia també altres propietats i el més notable es que també n’hi tenia el seu germà Joan, com recentment he descobert. L’existència a la Biblioteca Colombina de Sevilla del manuscrit “Pràctiques e costums de la Rectoria de Badalona” (est.Z tab 133 n° 44) que evidentment seria dels Colom, l’esser Galceran Carbó, prior de Montalegre i alhora procurador de Bernat Boil en el precís moment en que aquest amb Cristòfor Colom degué organitzar la segona expedició d’Índies i el nom de Montalegre d’una possessió dels Colom a la Espanyola, son detalls tan extraordinaris, que obliguen a una meditació serena per part de tot historiador.

*Sempre he dit, que a manca d’una declaració autèntica de Cristòfor Colom o dels seus germans relativa al seu origen, els actes propis dels mateixos son els que primordialment cal tenir en comte per a solucionar el problema. La solució Tortosa, la donava primordialment el genovisme dels Colom i la devoció de Cristòfor a la Verge de la Cinta ultra altres detalls. La solució Verdú o els seus voltants com Tàrrega, Ciutatilla i Pavia, la donen no solament la heràldica, sinó la enemistat de Colom amb Bobadilla, les relacions dels nobles Colom amb Ciutatilla i l’existència de Pavia, on degué passar la primera infància el descobridor. Avui les referències a Badalona i Barcelona son també tan personals i àdhuc tan rel·ligables amb les altres, que seria temerari negligir-les. **L’interessant és deixar sentat que Cristòfor Colom era parent dels nobles Colom de Barcelona.** En el estat actual de les nostres coneixences cal creure ’l fill del bastard Francesc Colom perquè és l’únic noble conegut de la seva família que no podia llegar-li les armes pròpies dels Colom, però les dades genealògiques dels Ramon amb les que Cristòfol queda rel·ligat per la heràldica, no son suficients encara per a la solució definitiva. Si el bastard Francesc Colom és el mateix de Verdú, si era de la mateixa família dels nobles Colom de Barcelona, i àdhuc si la seva muller Margarita es digué Ramon o un altre nom, son deduccions establertes per documents que poden referir-se a diverses persones. No devem incórrer en els mateixos errors de la genealogia genovesa. Com tinc dit en la Memòria presentada a la Acadèmia de la Història, el llinatge Colom, coexistia amb el de Ramon a Verdú, a Barcelona i a Mallorca a l’època del descobridor. Cal per lo tant, deixar oberta a la investigació els altres nobles Colom que encara no consten en el quadre genealògic, altres com Antoni i Juan Colom alies Cotxello, navegants sobre els que molt encertadament va cridar l’atenció el Sr. Ulloa i sobretot esbrinar el que esdevingué amb el bastard Francesc Colom.”*

Desconeixem si aquest escrit fou publicat amb anterioritat en algun diari o revista i també podria ser que fos només la primera plana d’un escrit més llarg, però el seu contingut és força clar: Després de defensar unes hipòtesis de Tortosa i de Verdú com a possibles llocs d’origen de Cristòfor Colom, finalment, i en base a la molta documentació aplegada en els seus darrers anys de vida, Ricard Carreras i Valls aposta per fer-lo descendent d’una línia borda de la família Colom de Cardona-Barcelona. A continuació analitzarem detalladament i en profunditat aquesta darrera teoria de Ricard Carreras i Valls.

ELS BORDS DELS COLOM

Si seguim el quadre genealògic que proposa Carreras i Valls i complementem la nostra informació amb el contingut de les seves fitxes que fan referència a aquesta teoria, resulta que Cristòfor Colom seria fill d’un fill natural de Guillem Colom i Bertran anomenat **Francesc-Joan Colom** i que va rebre diversos bens del seu oncle Joan de Barbarà, casat amb Isabel Colom i Bertran. Aquest infant fou tonsurat el 20 d’abril de l’any 1443 i, per tant, hem de considerar-lo nascut al voltant dels anys 1431-1433, quan el seu pare deuria tenir uns 25 anys. En el registre

d'ordenacions dels anys 1437-1452 de l'Arxiu Diocesà de Barcelona posa que era **fill de solter i casada**. Si Cristòfor Colom hagués estat fill d'aquest Francesc Colom la seva data de naixement hauria estat mes reculada del que fins ara ens ha dit la antropometria forense. Encara que donéssim per vàlida la data de 1451 com l'any de naixement de Colom, el seu suposat pare Francesc Colom hauria tingut només 19 anys, aproximadament. Francament, la darrera hipòtesis de Ricard Carreras i Valls no encaixa gaire amb les dades que tenim aplegades fins el moment actual sobre Colom i els seus germans. Per altre banda, però, és ben cert de que no hem aprofundit prou en els personatges Guillem Colom i Bertran (1406?-1477) i el seu fill Guillem Joan Colom i Marimón(1445?-1505).

Però aquest no va ser l'únic bord d'algun membre de la família Colom que dugué el nom de Francesc. En el registre d'ordenacions corresponent als anys 1452-1483, a la seva pagina 228, hi ha registrada la cerimònia de tonsura del dia 23 de febrer del 1469 d'un nen que du el nom de **Francesc Colom** i que era de "**canonico et monialis profissa genitus**". Sembla força probable que el pare d'aquest escolar fos el canonge Francesc Colom i Bertran i podem pensar que la seva mare podés ser la monja del monestir de Pedralbes Isabel Mir, ja que rep una important deixa en el testament de Francesc Colom.

Pocs anys més tard, el dia 2 d'abril de l'any 1473, rebia la tonsura l'escolar **Galceran Colom, fill d'home casat i de monja professa**. Entenem que el pare d'aquest nen fou també Guillem Colom i Bertran, per documents posteriors entre els fills de Guillem.

El germà petit de Guillem Colom. Lluís Colom i Bertran, també va tenir un fill il·legítim que fou tonsurat el dia 11 de març del 1463 i que fou nomenat com a **Lluís Colom** i que deuria néixer al voltant de l'any 1454.

En el llibre de processos de l'Arxiu Diocesà de Barcelona, hi ha un procés que du el número de referència 1765 , de 26 de febrer del 1493 i du per títol:

"Originalis Processus dictus inter Johannes Benedictus Michaellem Serra, clericum, ex una, et Johannes Benedictum Colom, clericum, partibus ex altera pretexto benefici Sanctori Marchi et Barbare in ecclesia Beate Marie de Mari Barchinone instituiti vaccantis obitu discreti Johannis Borge, presbiterus".

En aquesta declaració s'afirma que **Joan Benet Serra i lo dit Joan Benet Colom son fills de germà i germana** i en aquest document hi podem trobar esmentats a Pere Colom i Serra, Elionor Colom i Bertran, Lluís Colom i Bertran (quondam), Joan Torres, Joan Benet Sapila, Francesc Serra, Joan Colom clergue, el duc de Cardona, i al discret Pere Johan Saguer del lloc de Concabella. No volem manifestar-nos sobre quins podien ser els germans Colom o Serra que van engendrar a aquests dos fills, que volem suposar bessons.

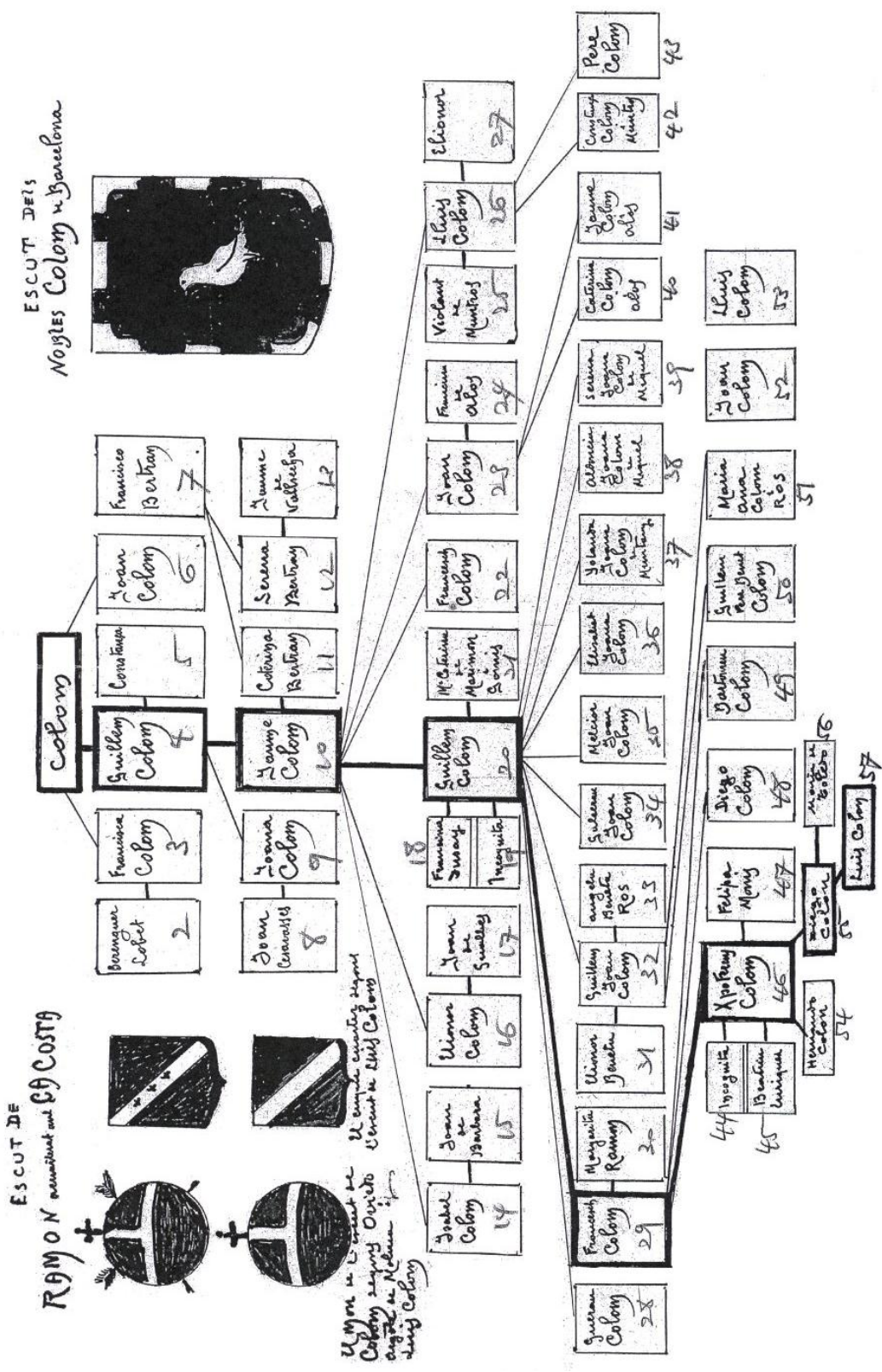
Per rematar aquest tema força escabros, hem de comunicar que tenim constància que Francesc Colom, fill natural de Francesc Colom , canonge de la catedral de Barcelona i ardiaca del Vallès, i que era mestre en arts i medicina, va tenir al seu torn un altre fill natural anomenat també **Francesc Colom**.

De tot aquest panorama se'n poden treure moltes conclusions sobre la sexualitat de les classes benestants i del clergat de Barcelona a tot el llarg del segle XV i que no demostren precisament un seguiment gaire rigorós de les directrius que marcava la Santa Mare Església.

CONCLUSIÓ

Hem vist, en l'escrit final de Ricard Carreras i Valls, que aquest historiador va retornar de forma plena a la hipòtesis de que Colom fou un membre de la família Colom de Barcelona, tot i que ja acceptava un possible origen irregular del futur almirall. És evident

GENEALOGIA DE CRISTÒFOR COLOM SESONS DOCUMENTS GUBERNATIVES

Aquest arbre genealògic és la proposta pòstuma de Ricard Carreras Valls en la que fa a Cristòfol Colom membre de la família Colom de Cardona/Barcelona, però com a descendent d'un fill bastard de Guillem Colom i Bertran. Malauradament entre les nombrosíssimes fitxes heretades d'aquest historiador no n'hi ha cap que demostrï aquesta relació paterno-filial ni tampoc justifiqui el seu matrimoni amb Margarida Ramon

que encara no tenim l'arbre genealògic complet d'aquesta família, malgrat les dades addicionals aportades per Carreres Valls i d'altres obtingudes com a resultat de les nostres recerques. Però, malgrat tot això, tenim encara llacunes importants i no podem en cap cas demostrar la pertinença de Colom i els seus germans a aquesta família. Un altre factor a tenir en compte, i que és força contrari a aquesta hipòtesi, és el fet de que cap membre d'aquesta família es va presentar al plet per la herència del Ducat de Veragua. Ja no quedava cap hereu mascle de la família Colom de Barcelona en el moment d'iniciar-se aquest procés? Malgrat els grans esforços esmerçats per Ricard Carreres i Valls per a demostrar la pertinença de Colom a alguna família catalana, el quadre genealògic que ens va deixar ell com a testament seu inclou uns lligams familiars a partir del bord Francesc Colom, que són pura especulació i no ciència comprovada.

CONTEXT FAMILIAR I POLÍTIC DEL DESCOBRIDOR, L'ALMIRALL CRISTÒFOR COLOM

Per Roser Parellada i Jofré

El llinatge Colom sovintejava per tots els països catalans, el trobem entre les famílies importants de Barcelona. Les versions del seu cognom -Colomo i Colón- reflecteixen tan sols traduccions fetes durant la seva vida pública. El cognom Colom –acabat amb **m**- era indiscutiblement el del descobridor del Nou Món, ho demostra la seva carta manuscrita tramesa als secretaris reials anunciant la descoberta: a Joan de Coloma (secretari del rei), amb el qual va negociar el desenvolupament de la descoberta i va signar l'autorització de les Capitulacions; i a Lluís de Santàngel (escrivà de ració) amb qui va tractar del finançament; també el trobem escrit a la castellana: Colón és com l'escriu el papa Borja Alexandre VI en totes les seves Butlles -les Inter Caetera de 3 de maig de 1493, l'Eximia Devotione i la Pius Fidelium-. I també a les Capitulacions de Santa Fe, el contracte subscrit entre els monarques i l'Almirall abans de l'oficialització de la gesta colombina, signades el 17 d'abril del 1492 entre els reis i l'Almirall, i el secretari i tresorer Joan de Coloma, de l'Administració reial catalana.

El prestigi d'aquesta nissaga es posa de manifest ja un segle abans de la gesta colombina: l'any 1401, un Guillem Colom havia fundat la Taula de Canvi de Barcelona, anterior a la Banca Di Sant Giorgio de Gènova. D'aquesta família, en destaca el seu oncle l'almirall Casenove-Coullon, amb el qual havia lluitat el mateix Cristòfor contra els genovesos en la batalla del Cap de Sant Vicenç al sud de l'actual Portugal; també hi trobem el Canonge de la Catedral Francesc Colom, que fou President de la Generalitat i Ardiaca del Vallès. Alguns Colom gaudien del rang de cavallers; un altre Guillem Colom, fou un dels dotze personatges que pel desembre de 1473, festa de la Concepció de la Verge Maria, portaven els bordons "ordonats per la majestat del senyor rei" en la processó on hi havia el mateix rei, el conseller en cap de Barcelona, el mestre de Calatrava, etc. L'any 1393, els Colom havien comprat l'antic call barceloní al rei Joan I; aquest barri passà a dir-se la rodalia d'En Colom i l'antiga sinagoga s'anomenà la capella de Sant Cristòfol.

Les negociacions i el finançament i fins a la signatura de les **Capitulacions** amb els reis es varen desenvolupar amb els secretaris del rei Ferran a l'administració l'Estat català: Joan de Coloma (secretari reial), Lluís de Santàngel (escrivà de ració) amb qui va tractar del finançament i Gabriel Sanxis o Sánxez (tresorer). I malgrat que les Capitulacions es van signar a Santa Fe de la Vega, a Granada, tenen un format -en capítols signats per "plau al senyor rei"- i una negociació diferents a les habituals quan es tractaven assumptes castellans; són acordades per l'Almirall i el rei i signades pel secretari de la confederació catalanoaragonesa, Joan de Coloma. Les Capitulacions de Santa Fe varen quedar arxivades exclusivament a l'Arxiu Reial de Barcelona i va ser un contracte bilateral: A Colom se li reconeixien les seves condicions i els càrrecs que ell demanava: d'Almirall, Virrei i Capità General (vigents aleshores tan sols a l'Estat català) i també jurisdicció

i avantatges econòmics hereditaris. A les Capitulacions queda ben clar que el contracte és per les terres que **ha descobert** (referència la Pre-descobriments) i per les que “ha de descobrir”; li foren confirmades l'any 1497.

Foment de la confusió: Al silenci primerament imposat s'hi afegí, a partir de l'any 1493 -una vegada assignat el Nou Món al regne de Castella i Lleó- la llegenda, augmentada durant els segles XV i XVI pels habitants de la península itàlica que intervingueren en els fets, dominats per la propaganda imaginativa i la ideologia sorgida dels mitjans de comunicació d'aquell temps; ho explica el cardenal Pietro Bembo (1470-1547) en l'obra “Christophori Columbi” (1556). Aquesta ideologia ajudà a bastir el novel·lesc descobridor Colombo italià.

És a partir de la història oficial que prové el misteri de la nacionalitat del personatge, perquè es va crear una llegenda al seu voltant amb finalitats polítiques que burxaven per un poder absolut. Però això no reeixirà mai, l'imaginari italià no pot fer encaixar el seu “Colombo” amb el personatge real català: l'Almirall Colom va ser un expert navegant emparentat amb altres almiralls, un home del renaixement, culte, noble, i pioner en la tècnica de navegar.

La llegenda fou fomentada per l'ambigüitat política iniciada per P. Martir d'Angleria, del qual el mateix B. De las Casas (o Casaus) va dir que: “...va escriure falsedats i molts errors” (maquiavel·lisme regi i papal?). Aquí ve a tomb esmentar les paraules de l'insigne historiador Ll. Ulloa en un article arran d'un dels seus llibres, que tradueixo: “La propaganda de la veritat és i ha estat sempre més difícil que la de l'error”. La raó és òbvia, diu Ulloa, ja que: “La generalitat dels homes no gaudeix de la facultat de discerniment sinó dins de límits molt estrets, i pren per norma i criteri dels seus judicis les apreciacions formades per altres, considerant-les tant més certes i segures com amb més èmfasi i audàcia hagin estat afirmades”. Això és el que ha passat amb la personalitat de l'Almirall descobridor del Nou Món; per això diu el professor Ulloa: “és indispensable multiplicar els esforços per a restablir-ne la veritat”. I en aquest sentit, el mateix rei Catòlic, a l'hora de morir, segurament penedit, va escriure en el seu testament que deixava a la nació catalana “Les terres a Nós pertanyents en el Nou Món”.

ENTORN DE LA CATALANITAT DE CRISTÒFOR COLOM. El silenci de Barcelona i el silenci dels ambaixadors

Per Roser Parellada i Jofré

És pla sabut que la vinguda i el sojorn de Colom a Barcelona després del seu viatge de descoberta fou omès en els dietaris que duien així la Generalitat com el Consell Municipal de Barcelona, i que fou també silenciada en les obres històriques posteriors.

Amb tot, tal vinguda i sojorn són fets enterament certs (veg. el capítols 9, 10 i 11 de Colom venç Colombo). Per tant, davant una estranyedat així, el que pertoca no és pas negar el fet del sojorn sinó esbrinar les causes d'aquell silenci. I aquestes són ben fàcils de determinar: Posat que a Catalunya, des de novembre de 1490 fins al novembre de 1493, els consellers de la ciutat de Barcelona foren nomenats per ordre reial -amb trencament de les normes vigents- i per això mateix sotmesos a la voluntat sobirana de Ferran II, és forçós de creure que aquell silenci insòlit fou una imposició del rei. Deixem ací de banda estudiar-ne les raons, ja prou escatides.

Però el punt d'interès que debatem en aquest apartat és un altre, el de comparar el fenomen que acabem d'assenyalar amb el del silenci que els ambaixador genovesos Grimaldi i Marchesio servaren respecte al mateix fet i que s'observa en els seus escrits a Gènova.

Henry Harrisse (el campió del genovisme), sobre aquest punt escriu: “Hom no podria esperar més que un “rapport” inèdit fet per Francesco Marchesio i Gian Antonio Grimaldi, ambaixadors de la República, que al moment que prenien comiat dels reis Ferran i Isabel l’any 1493, saberen dels mateixos reis la descoberta del Nou Món, si nogensmenys no tinguessin ja aquest “rapport” en els comentaris de Bartolomeo Senarega”. És a dir, que sembla que els ambaixadors genovesos no comunicaren la nova a la República de Gènova.

Doncs bé, silenci per silenci, a Barcelona i a Gènova, quin significat tenen? A Barcelona l’arribada de Colom era d’obligada transcripció, car era un ardit ocorregut a la mateixa ciutat i de més entitat que els que acostumadament es consignaven en els Dietaris oficials. En canvi, pels genovesos la dita arribada no passava d’èsser, malgrat la importància del personatge i de la seva gesta, un fet aliè a la seva missió diplomàtica prop dels Reis Catòlics; i per això mateix, la seva omissió en els comunicats a Gènova no revesteix la mateixa gravetat ni la significança que hom pot inferir de l’omissió reportada en les publicacions catalanes. En tot cas, allò que cal destacar en els escrits dels dits ambaixadors és que el seu callament de la vinguda de Colom indica a la clara que estaven ben lluny de considerar genovès el personatge Colom que acabava d’aplegar a la Cort llavors instal·lada a Barcelona.

Sobre el cas hi ha, tanmateix, una remarca a fer. Harrisse escriu sobre l’esdeveniment: “Colom no arribà a Barcelona fins després que Grimaldi i Marchesio se n’hagueren anat. Ho saberen, doncs, pels reis. La relació a Sanxis i a Santàngel la pogueren conèixer en el text original espanyol, però no s’emportaren a Gènova la versió llatina que un català, L. de Coscó, havia fet el 29 d’abril de 1493, ja que llavors els ambaixadors ja eren partits feia dues setmanes”. Aquest paràgraf d’Harrisse no narra amb encert l’esdeveniment, perquè Colom, segons les dades més fiables, arribà a Barcelona el dia 3 d’abril de 1493 i els genovesos susdits hi arribaren el dia 10. I això al marge, l’estada dels ambaixadors s’allargà una bona temporada i Colom, segons Navarrete, hi romangué fins a la darrereria de maig. Per tant, la coincidència entre Colom i els ambaixadors, més que probable, és segura.

De tal manera que mentre que el silenci a Barcelona és un fenomen inexplicable que enclou un significat transcendent, el silenci dels ambaixadors genovesos no representa altre que una nova nota negativa per a l’imaginari Colombo genovès i una prova més de la catalanitat del gran almirall Cristòfor Colom.

Roser Parellada i Jofré. Llicenciada en Geografia i Història per la Universitat de Barcelona. (dels llibres de Caius Parellada i Cardellach: “Colom venç Colombo. La vera naturalesa catalana del descobridor del Nou Món” (Barcelona, 1987) i “Cristòfor Colom i Catalunya: una relació indefugible” La llar del Llibre, Barcelona 1992)

Va col·laborar amb el seu pare, co-fundador del Centre d’Estudis Colombins de Barcelona; ha estat oïdora durant dotze anys dels actes, conferències i congressos internacionals promoguts per aquest Centre, en l’últim dels quals, l’any 2000, va llegir-hi la comunicació “Els catalans a Portugal”. Ha escrit els articles “Situació actual” i “La catalanitat de Cristòfor Colom”.

UNA VISITA ALS ARXIUS I BIBLIOTEQUES DE PARIS

Per Francesc Albardaner i Llorens

LUIS ULLOA I PARIS

Luis Ulloa i Cisneros es va ubicar a Paris quan va venir a Europa per a realitzar diverses tasques encarregades pel govern de la seva pàtria, el Perú, als anys vint del segle passat. Per cartes autògrafes seves, sabem que va viure al número 48 del carrer de Ramponeau, al barri de Belleville del “20ème Arrondissement”, que no era, ni abans ni ara, dels millors d’aquesta capital. Tot i que molts dels estudis que devia dur a terme els hauria de desenvolupar en arxius i biblioteques espanyoles, suposem que va escollir de residir a Paris per tal de poder gaudir dels grans fons d’informació preservats en aquesta capital, que encara era considerada una de les capitals culturals del món. Per les referències que trobem en el seus llibres, podem deduir que va passar moltes hores de recerca als Arxius Nacionals Francesos del carrer dels Franc Bourgeois (actualment a la Rue des Quatre Fils), a la Biblioteca Nacional de França del carrer de Richelieu, o als arxius del ministeri d’Afers Estrangers del Quai d’Orsay. Encara que ens sembli mentida, a Paris es conserven documents relacionats amb Cristòfor Colom de primera importància com son un dels aplecs documentals que formen el Llibre dels Privilegis, actualment a la reserva de la Sala de Lectura del Ministeri d’Afers Estrangers, o bé el memorial imprès del “Pleyto para la Sucesión del Ducado de Veragua” de 1607, que actualment es pot consultar a la Sala de Reserva de la nova biblioteca nacional francesa denominada com Biblioteca François Mitterand, tot i que popularment sigui denominada com Tolbiac, per la seva proximitat al pont de Tolbiac que creua el riu Sena, a l’est de Paris.

Malgrat que les biblioteques que tenim a Catalunya puguin ser molt completes en llibres publicats a casa nostra, no sempre resulta fàcil trobar llibres publicats en llengües forasteres com el francès o l’anglès. El servei de préstec interbibliotecari sol ser lent i complicat, sobretot si el nombre de llibres que es volen consultar és molt gran. En canvi, ja que la bibliografia d’Ulloa estava farcida de llibres no catalans, ni espanyols, que segurament ell va aconseguir llegir a Paris, hem aprofitat la gentilesa de la família Brockmeier de Versalles, gràcies a la qual hem pogut fer una estada a Paris, per anar resseguint aquells arxius i biblioteques que va visitar, ara fa més de vuitanta anys, Luis Ulloa.

COLOM I FRANÇA

Qualsevol biografia poc aprofundida dels tres germans Colom no parla de cap relació d’aquestes personatges amb França i només fan referència a la senyoria de Gènova i els regnes de Portugal i de Castella. Nosaltres sabem, però, que hi han diversos punts que semblen lligar Colom amb França com són:

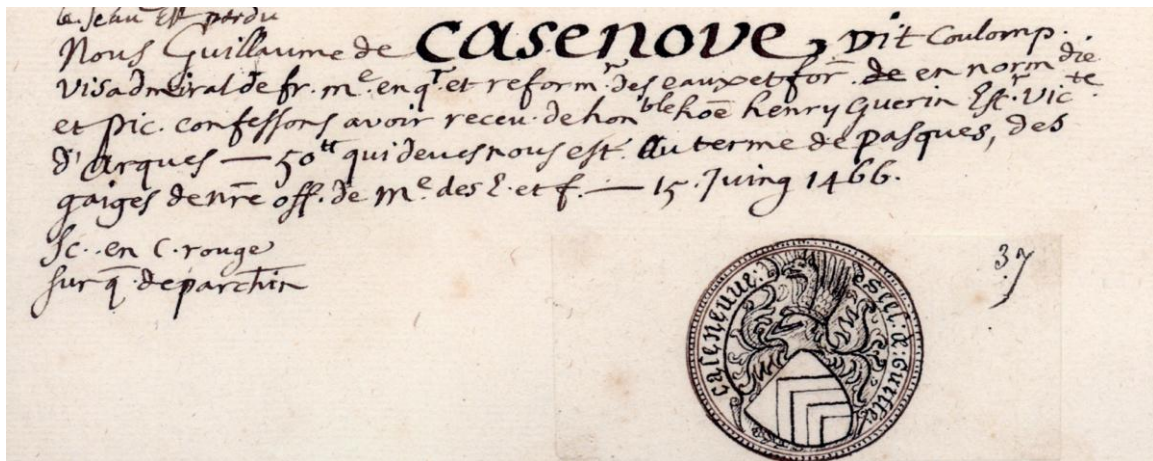
- 1 – Colom fou un capità de l’armada del Rei Renat d’Anjou, comte de Provença.
- 2 – Colom navegà amb el vicealmirall Guillem de Casanova, àlies Colom.
- 3 – Bartomeu Colom va residir a la cort de Madame de Beaujeu, germana de Lluís XI.
- 4 – Colom havia tingut contactes amb la cort francesa i a ella es dirigia després de que el seu projecte fos rebutjat per segona vegada a Santa Fe.

Si bé les afirmacions suara esmentades tenen el seu origen en declaracions del propi descobridor, del seu fill Hernando o fetes per altres historiadors, no les hem pogut contrastar amb altres documentacions històriques fefaents. Això ha permès que aquests diferents aspectes de la vida de Colom hagin estat molt controvertits, fins a l’extrem que diversos autors els hagin considerat despectivament com a falsos o llegendes inventades per ennoblir a Colom i ocultar el seu origen plebeu i el de la seva família lígur. Vàrem iniciar el nostre viatge a Paris amb la remota esperança de poder trobar alguna documentació relativa als aspectes de la vida de Colom ara esmentats, que ens podés aclarir la seva veritat o falsedat.

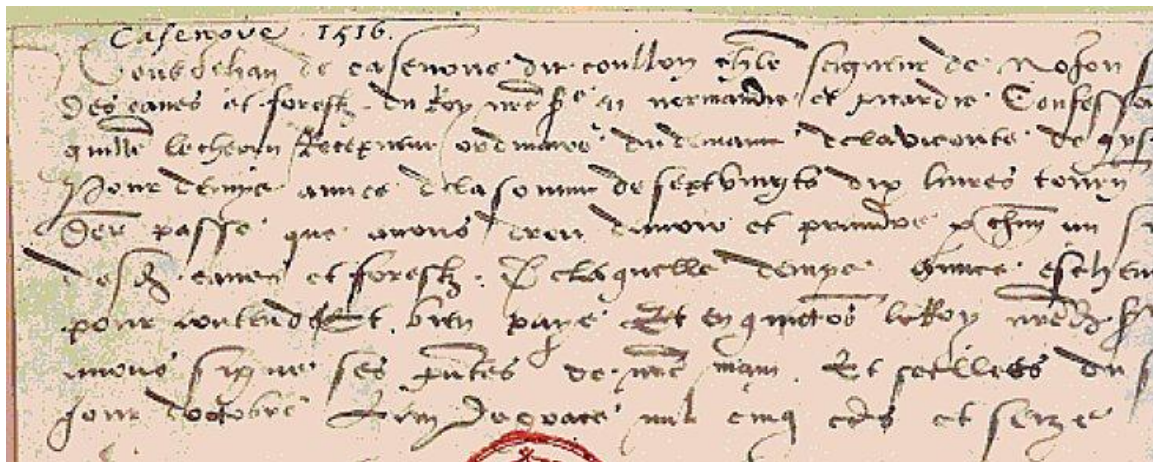

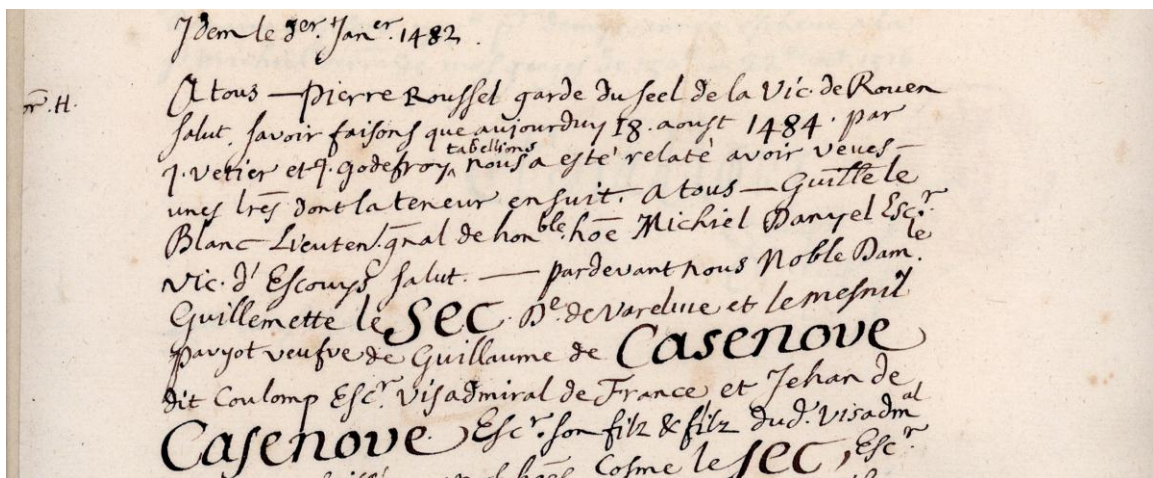

Transcripció d'un rebut de Guillaume de Casenove, dit **Coulomp**, amb reproducció del seu segell de cera vermella (Biblioteca Nacional de França, Site Richelieu: Pièces Originales 609, Dossier 14297, pièces 36 i 37)

Rebut de Jehan de Casenove, dit Coullon, fill de Guillaume de Casenove amb signatura autògrafa que diu "Coullouiz" de 22 d'octubre de 1516 (Biblioteca Nacional de França, Site Richelieu: Pièces Originales 609, Dossier 14297, pièces 33)

Transcripció d'un document de data 18 d'agost de 1484 que demostra que Guillaume de Casenove era mort abans del 10 de setembre de l'any 1483 (Biblioteca Nacional de França, Site Richelieu: Pièces Originales 609, Dossier 14297, pièces 38)

RENAT D'ANJOU: LA SEVA ARMADA I COLOM

Renat d'Anjou fou un personatge molt complex, com ho foren els diferents territoris sobre els que va senyorejar. En una carta de Lluís XI, de 28 de gener del 1468, escrita des de Montilz les Tours, aquest monarca es dirigeix a Renat amb aquests títols: "Serenissimus Renatus, Jherusalem, Secilie et Aragonum Rex, Andegavie, Barri, etc. Duc, Comes Provincie, etc." (Ordonnances des Rois de France de la Troisième Race; Volum 17; Paris 1820). Veiem com es barregen els títols efectius amb els ficticis o nominals, que va anar acumulant a tot el llarg de la seva vida i que el varen obligar a anar modificant el seu escut d'armes diverses vegades. Després de la seva mort tots els territoris que li quedaven es van tornar a separar i es varen integrar plenament dins de la corona francesa. Degut a la seva trajectòria vital, la documentació de Renat d'Anjou està focalitzada preferentment a Angers, capital de l'Anjou i a Aix en Provence o Marsella. A aquests arxius ens han aconsellat que hi afegim l'arxiu municipal de Tarascon, on hi poden haver més documents sobre la activitat de la seva armada.

Als arxius nacionals de Paris hi ha diversa documentació relativa a Renat d'Anjou, però està referida sobretot als seus estats d'Anjou i Bar. Això no vol dir que no es trobin alguns documents relatius a Catalunya com és l'acte de 14 de març de l'any 1471 pel que s'anomena a Joan de Calàbria, fill bastard de Joan de Calàbria, governador general de Catalunya (Arch. Nat. P 1334-3, n.11 fl 2 i fl 166vo) .

En el que fa referència a la armada de Renat d'Anjou, Albert Lecoy de La Marche ens assabenta que fou **Carles de Torrelles**, germà del Comte d'Iscla (Comte d'Ischia), Joan de Torrelles, qui fou nomenat capità general de la seva marina i que va rebre l'ordre d'equipar immediatament una flota, després d'haver estat alliberat del seu captiveri en terres sarraïnes. Entre els oficials d'aquesta flota s'hi trobaven provençals, catalans i lígurs. Carles de Torrelles, que era membre de l'Orde de Sant Joan de Jerusalem, va ser encarregat d'armar aquesta flota a càrrec seu i de que es procurés baleners, naus tri-remes, naus bi-remes a canvi d'un dret de cors del 20% en les seves expedicions. Un del capitans de nau d'aquesta flota fou **Antoni Setantí**. (Arch. Nat. P 1334-3, foli 7 verso). i (P 1334-14, 2ª Part, folis 60,62v. i 79). Al nostre entendre és en el context d'aquesta flota corsària, per no dir pirata, en el que va actuar Cristòfor Colom. Malauradament no hem trobat cap referència explícita a Colom com a capità de nau, però la presència d'Antoni Setantí en aquesta flota ens acostava molt als Colom de Catalunya. Un altre fet que volem destacar és de que si Colom va pertànyer a aquesta flota, va tenir la possibilitat de conèixer molts mariners lígurs o genovesos, que, havent fugit de la Senyoria de Gènova per raons polítiques, varen trobar refugi a Provença. Per tant, considerem que Colom podia haver fet amistat amb Gian Luigi Fieschi i altres genovesos a Provença, sense haver residit mai a la seva vida a Gènova.

Volem expressar la nostra sorpresa pel fet de que en la entrada de la Enciclopèdia Catalana referent a Carles de Torrelles, cavaller santjoanista i comanador de la comanda de Castellot, no es faci cap referència a la seva activitat com a almirall o capità general de l'armada de Renat d'Anjou. En el manuscrit N. 1064 de la Biblioteca d'Aix en Provence (Pag.107) hi podem trobar ben clara l'expressió: "**Magnificus et religiosus vir frater Carolus de Torrelles, capitaneus generalis noster in maris**". Els Torrelles fou una família que va donar grans capitans a la marina de guerra catalana i que tingueren una gran activitat a tot el llarg dels segles XIV i XV. Aquesta família també sembla molt ben relacionada amb l'Orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem, també coneguda com Orde de Rodes en aquells moments i mes tard com a Orde de Malta. Joan de Torrelles fou nomenat comte i senyor de l'illa d'Ischia en el regne de Nàpols per Alfons el Magnànim, en reconeixement de les activitats marítimes de Torrelles fou mes tard nomenat governador general de Catalunya en el període 1468-1470, però sembla que va tenir problemes per ocupar aquest càrrec al no ser reconegut com a natural de Catalunya. Caldrà aprofundir en un futur article sobre quina era la nacionalitat d'aquells súbdits d'Alfons el Magnànim nascuts al reialme de Nàpols, fills o nets de catalans establerts en aquest regne. Eren considerats estrangers a Catalunya?

A la cort provençal de Renat d'Anjou hi varen haver diversos personatges catalans que ocuparen càrrecs importants com el pare franciscà **Berenguer de Solsona**, mestre en teologia i conseller del príncep, encarregat d'administrar la capella reial de Sant Lluís de Marsella i per qui Renat d'Anjou va demanar l'abadia de Sant Feliu de Guíxols l'any 1469. Un dels alts funcionaris de Renat que han merescut la nostre atenció ha estat **Jean de Bueil**, senyor de Chéneché, que era conseller de Renat i, alhora, **almirall de França**. Ja que el Pare Anselme situa al vicealmirall Guillem de Casanove dins de la família dels Bueil, bé podria haver estat Jean de Bueil qui fes de contacte entre la flota de Renat d'Anjou i la de Guillem de Casanova, àlies Colom, per tal d'explicar el traspass del jove capità de nau Colom de les aigües del Mediterrani a les Atlàntiques.

Renat d'Anjou és un representant de la darrera etapa de la cultura cavalleresca medieval, tan ben reflectida en el Tirant lo Blanc, i això queda palès, per exemple en els noms dels seus heralds d'armes com "Fleur de Pensée" (Joans de Maslives) o "Ardent Désir" (Pere d'Hurion), i en la fundació d'un ordre de cavalleria denominada "Ordre du Croissant", fundada a Provença l'11 d'agost del 1448, del que n'era patró Sant Maurici. Aquesta ordre fou fundada a imatge de l'orde del Toissó d'Or de Borgonya i duia per lema "Los en Croissant". (Estatuts de l'orde del Croissant: Bibl. Nat. FR 25204, FR 5605 i FR 24108).

A la biblioteca nacional de França, a la secció de manuscrits occidentals, es conserva un manuscrit (FR.5225) que conté les armes acolorides dels cavallers de l'orde del Croissant. En la sèrie que reflecteix les armes incorporades des de l'any 1448 fins l'any 1452 hi consten, entre d'altres, les armes dels cavallers Jean Cossa, Gaspard Cossa i Jean de la Haye. Les armes dels germans Cossa són: cap de gules, sobre camp d'argent amb 3 bandes de sinople. En el cap de gules hi ha com a símbol parlant una "cossa" (una cama d'home, una "cuixa"). En el cas del papa Joan XXIII, Baldassare Cossa (1370-1419), les seves armes eren: cap d'atzur sobre camp d'or amb tres bandes de gules. En el cap hi havia també el signe parlant de la "cuixa".

Com podem observar, els escuts dels Cossa eren força similars a l'escut triat per Colom i que el col·locà a la punta del seu escut que coneixem dels seus cartularis. Entre l'escut del Papa i el de Joan i Gaspar Cossa hi ha hagut una brisura, o canvi dels colors, per tal de distingir la línia principal de la família de les secundàries. L'estudi d'aquests escuts i d'altres que hem estudiat de Normandia i Bretanya, ens permeten afirmar que Luis Ulloa estava força equivocac quan afirmava que l'escut de Colom era intrínsecament català i només que català. Colom, si hagués estat descendent dels Cossa de l'illa d'Ischia, podria haver utilitzat perfectament l'escut d'armes que va escollir. Animem als nostres consocis especialistes en heràldica per tal de que hi diguin la seva sobre els escuts dels Cossa.

També volem destacar la presència del cavaller Jean de la Haye en l'orde del Croissant, ja varem trobar un cavaller homònim al testament de Jean de Gallarbois, publicat en el butlletí del nostre centre n. 42.

GUILLEM DE CASENOVE, GEORGES LE GREC I COLOM

Després de llegir els diversos llibres que tracten de les biografies de Guillem de Casanova, àlies Colom i de Georges Paleòleg de Byssipat (o Dissypatos), dit el Grec, no hi ha cap marge d'error en quant a la trajectòria vital d'aquests personatges i dels seus fills i descendents, excepte sobre l'origen de Guillem de Casanova. Estem parlant de dos corsaris, i alhora dos autèntics pirates i salvatges de la pitjor classe, que col·laboraren amb el rei de França al servei de les seves finalitats polítiques i en benefici propi. El cau d'ambdós corsaris era el port d'Honfleur a Normandia i feien i desfeien a plaer dins del canal de la Mànega.

La independència d'aquesta gent era tan gran respecte al poder reial, que, quan el rei de França, Carles VIII va enviar a Honfleur l'any 1485 a un ambaixador personal seu i a l'ambaixador de la república de Venècia, per tal de tractar amb aquests pirates, o els seus fills, la devolució d'unes galiasses venecianes i del seu carregament que havien estat preses davant les costes de

Normandia aquell mateix any, la resposta fou l'assassinat dels dos enviats reials i no va passar res més. (Arch. Nat. K73-35; Carta de Melun del 18 desembre 1485).

De documents sobre Guillem de Casanova i sobre Georges de Byssipat n'hi han a la Biblioteca Nacional (Seu Richelieu), a la Secció de Manuscrits Occidentals, (Pièces Originales N. 609, Dossier 14.297) que ja foren estudiats pels diversos autors relacionats a la bibliografia i pel nostre consoci Sr. Antoni Soler i Parellada, qui ens en donarà informació detallada en una seva futura publicació sobre aquest tema. En el dossier 14.297 hi ha 34 documents originals, seguits de la seva transcripció parcial amb una reproducció de l'escut de cera de Guillem de Casanova. (Escut format per dos "chevrons d'atzur sobre camp de plata", que no té res a veure amb el de Colom).

Per complementar la documentació, sobretot en la confiança de poder localitzar el testament de Guillem de Casenove, ens varem desplaçar a Rouen on visitarem els arxius departamentals de la Seine-Maritime. El seu director, qui ens va acollir molt amablement, ja ens va alertar de la impossibilitat de trobar cap testament dels segle XV en aquell arxiu, però a continuació ens va facilitar l'accés a quatre documents. El primer document (Cota :100J42-Rouen n.39) era un manament al vescomte de Rouen de 13 de maig de l'any 1480, pel qual el lloctinent de Guillem de Casenove, "maître enquêteur et réformateur" de les aigües i dels boscos de Normandia i de Picardie, par tal de que permetés que Robin de Coulmart i Gaultier Mallet podessin gaudir del "tiers et danger" d'una venda de fusta feta per l'abadia de Santa Caterina de Rouen a la parròquia de Anceauville.

Els altres tres documents estaven continguts en el "Repertori alfabètic d'aliances de les famílies nobles" (Cota: 2E 1/69) i ens parlen del noble home Jean de Casenove, fill de Guillem (10 Juny 1497) i de Guillem i Joan de Casenove (pare difunt i Joan, fill seu, de 16 de desembre 1505 i 14 de gener del 1506). Per nosaltres queda ben clar, que Guillem de Casenove va tenir un fill que va continuar les activitats piràtiques familiars i que, alhora, Georges de Byssipat, dit el grec, va tenir un fill de nom Guillem Paleòleg de Byssipat, també anomenat el Grec, que va continuar també el "negoci" familiar. Expliquem tot això per tal de justificar que a la segona batalla del cap de Sant Vicenç que ens narra Fernando Colón en la seva biografia del seu pare, quan ens parla d'un corsari denominat "Colombo, el jove", no li hem de buscar quatre peus al gat i és que es deuria tractar del fill de Guillem de Casenove, ja que aquest havia mort abans de la fi del 1483. Sembla a ser que aquest atac el feren conjuntament Joan de Casenove, fill de Guillem, i Georges de Byssipat (pare de Guillem de Byssipat).

Ulloa ja aposta clarament, en el seu llibre de l'any 1927, sobre el fet de que Fernando Colón es va equivocar al citar la batalla del cap de Sant Vicenç del 21 d'agost de l'any 1485, protagonitzada per galeres venecianes contra Jean de Casenove i Georges de Byssipat, en comptes de citar una batalla que va tenir lloc el 13 d'agost de l'any 1476 entre Guillem de Casenove i uns vaixells genovesos al mateix indret. Volem destacar el fet de que Henry Harrisse desconeixia per complet aquesta batalla de l'any 1476 i no la cita per a res en el seu llibre de l'any 1874 "Les Colombo de France et d'Italie, fameux marins du XV siècle". En canvi, fou Charles Bourel de La Roncière, qui amb dades procedents d'arxius italians i espanyols (Crònica de Alonso de Palencia i Zurita) ja ho cita en el seu llibre sobre la marina en el temps de Lluís XI.

Un treball paral·lel al de La Roncière fou el de Alberto Salvagnini publicat al volum III de la segona part de la famosa "Raccolta di documenti e studi" intitulat "Cristoforo Colombo e i corsari Colombo, suoi contemporanei" (Roma 1894). En aquest interessantíssim treball, Salvagnini ens diu a la pàg. 142:

"Paragonando ora con questi documenti il racconto di Don Fernando, si rimasse colpito dalla somiglianza dei particolari comuni al fatto che i documenti stessi ci narrano, e a quello che egli riferisce come avvenute a suo padre, approdando in Portogallo".

Salvagnini sembla descobrir l'error de Fernando gràcies al treball de Antonio Paz y Melià publicat sobre l'obra "Gesta Hispaniensa" d'Alonso de Palencia que tracta d'aquesta batalla naval. Documentem tot això, per tal de comprendre que, quan Luis Ulloa proposa que la batalla naval en la que va participar Colom fou la d'agost del 1476, ja hi havien hagut com a mínim tres autors ben documentats, La Roncière, Paz y Melià y Salvagnini, que ho havien aclarit abastament. Com a conseqüència de tot això, sembla força probable que algú hagués canviat interessadament aquest passatge en la biografia de Don Fernando Colón, per tal de convertir les naus atacades de genoveses a venecianes i poder, per tant, continuar afirmant l'origen genovès de l'almirall. Baliano de Fornari sembla el millor candidat com autor d'aquesta i d'altres adulteracions del llibre citat.

Però un cop aclarida definitivament la data del combat naval, calia determinar en quin bàndol anava Colom: amb la flota franco-portuguesa de Guillem de Casanova o amb els vaixells genovesos atacats? Malgrat que Fernando ho diu ben clar, Colom navegava amb Guillem de Casanova, els genovistes deien i, encara diuen molts d'ells, el contrari. Només va faltar la publicació del llibre de Henry Vignaud, que du el pretensió títol de "Études critiques sur la vie de Colomb avant ses découvertes, etc." per acabar d'embolicar la troca, quan nega radicalment qualsevol relació de Colom amb Guillem de Casanova i diu que ho fa, mentint, per ennoblir el seu origen i ofuscar el seu origen plebeu.

Nosaltres, menys apassionats que Vignaud, ens preguntem si hi ha alguna possibilitat de que un Colom català fos parent directe, nebot, o llunyà de Guillem de Casanova. Si acceptem que Guillem de Casanova fou un "cadet de Gascogne", com diu el pare Ansèlme, i copien els historiadors posteriors, la situació és una mica difícil. Cal reconèixer, que al existir una casa noble de nom de Cazenove a la Gascunya i al existir una nissaga molt important de burgesos de Bordeus de nom Colom (amb "m" final), és del tot versemblant que Guillem de Casanova provingués d'aquesta zona. El propi Salvagnini admet que els corsaris Colom eren d'origen francès o basc (sic, Pag.133) i cita molts Colom de la Gascunya com Amaneus Colom de Bordeus que fou amo d'un vaixell de nom "La Coloma" i que trafica amb Anglaterra l'any 1226 al servei del rei anglès Henry III. La seva conclusió és de que Guillem de Casanova, alies Colom, podria ser perfectament descendent dels Colom de Bordeus. Aquesta família de Bordeus ja ha estat estudiada en profunditat per Michel Smaniotto, historiador de Bordeus, sense que hagi pogut trobar cap lligam entre aquesta família i la del descobridor del Nou Món.

Tot canviaria molt, si poguéssim demostrar que Guillem de Casanova era català o, si més no del Llanguedoc o del comtat de Foix. Per un costat, Henry HARRISSE admet que Guillem de Casanova hauria pogut ser un "familiar" i company del dofí de França Lluís, futur rei Lluís XI, i diu que el va acompanyar sempre fins al seu exili a la cort de Felip de Borgonya. Per altre banda, el dofí Lluís de França va néixer a Bruges el 3 de juliol de l'any 1423 i es va casar a Tours el 25 de juny de l'any 1436 a l'edat de 14 anys. A continuació el seu pare l'envia a posar ordre al Llanguedoc, en una campanya militar que el va dur a combatre per Albi, Lavaur, Toulouse, Castres, Béziers i Montereau. La amistat de Guillem de Casanova Colom amb Lluís XI de França va néixer al voltant d'aquests anys 1436-1437? O bé es conegueren en la segona campanya de guerra de l'any 1444 a la Guyena i al Llanguedoc protagonitzada de nou pel dofí? Hi havia alguna família catalana de nom Casanova establerta al sud de França en aquests moments?

En el tom 13 del "Nobiliaire Universel de France ou Recueil Général des Généalogies Historiques des Maisons Nobles de ce Royaume", de M. De Saint-Allais (1876) hi ha la següent entrada que traduïm al català:

"La casa de **Caseneuve** (Casa - nova), és originària de l'Aragó. Ella ha donat a l'església un cardenal, del títol de Sant Sixte: don **Joan de Casanova**, mestre del palau sagrat, bisbe de Bossano i seguidament d'Elna, en el Roselló; mort a Florencia l'any 1436. Fou revestit de la porpra romana l'any 1430 per Martí V, per recomanació del rei Alfons, rei d'Aragó i de Sicília.

Francesc de Casanova, nebot del Cardenal Joan, casà amb Elionor de Pinós, filla de la senyora Estefania de Caroz i d'Arborea, i de Guillem I, Ramon Galceran de Pinós i de Castre, vescomte d'Évol i del Querforadat, majordom del príncep de Viana. Francesc de Casanova va abandonar l'any 1456 el partit del príncep de Viana, en el moment en que el príncep va prendre les armes contra el rei Joan II, el seu pare i es va passar a França on es va establir al país de Foix. Va servir en l'exèrcit del comte de Foix i fou encarregat, per Lluís XI, d'organitzar una tropa per socórrer al rei d'Aragó.”

Serveixi aquest exemple per a confirmar que hi podien existir llinatges catalans Casanova al sud de França i que apunten, com indicava Ulloa, a la família Casanova de Barcelona, que a més del cardenal va donar un secretari reial de nom Llorenç de Casanova. Caldrà, doncs, aprofundir de nou en la genealogia de la família Casanova de Barcelona i sobretot en la generació dels germans Joan, cardenal, Llorenç, secretari reial i Jaume, comanador de la Illes Medes i cavaller de l'orde de Sant Jaume d'Espasa. Fa molts anys que Francesc Carreras Candí ja apuntava en aquest sentit en el seu article “Colom y altres corsaris atacant les costes catalanes, 1473-1474”, publicat en el Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya (Juliol de 1927, p. 244).

LA BATALLA NAVAL D'ALACANT AL SETEMBRE DEL 1473

Charles de La Roncière ens exposa a la pag. 358 del seu llibre com, degut a la guerra del Rosselló, Guillem de Casanova Colom va dirigir-se per primer cop cap a la mediterrània i travessà l'estret de Gibraltar a començaments d'octubre de l'any 1473. Es troba amb diverses galeres venecianes carregades amb riques mercaderies provinents de Flandes i pensa en atacar-les, però va ser atacat per pirates berberiscs a l'alçada d'Almeria i es va haver de refugiar al port de València (sic).

Per altre banda tenim el conegut document emès pel Consolat de Mar de Barcelona denominat “Avís de un cossari apellat Colom qui menava VII naus armades”, donat a conèixer per Francesc Carreras Candí. Aquesta avís porta data de 3 d'octubre del 1473 i es basa en una carta datada a València el 29 de setembre del 1473. Per tant, la batalla naval entre un corsari apel·lat Colom i les naus del comte de Prades deuria tenir lloc poc abans del 29 de setembre (proposem el 25 de setembre, a tall d'exemple).

Si donem per bona la trajectòria de les naus de Guillem de Casanova Colom que ens explica Charles de la Roncière, ens trobem que és impossible que l'autor de la desfeta de les naus del comte de Prades hagués estat aquest vicealmirall de França, ja que va entrar al Mediterrani per Gibraltar després d'haver-se produït la batalla davant d'Alacant. Si l'enfrontament que va patir Guillem de Casanova Colom, en comptes de ser amb les naus berberisques, hagués estat amb les naus del comte de Prades, mai se l'hi hagués ocorregut de buscar refugi al port de València. Hem de descartar aquest acte de refugi a València, ja que l'informador del Consolat de Mar ho hagués esmentat en la seva lletra i, per tant, hem de posar en quarantena les informacions de La Roncière.

Per altre costat com hem d'interpretar l'expressió utilitzada pel Consolat de Mar : “Creuse lo dit cossari fara la volta d'assi e així discorrerà tota la costa e totes les mars”? Significa que els membres del Consolat de Mar creien que aquest corsari Colom havia baixat des de Marsella a Alacant i que retornaria a Marsella per tota la costa catalana fent actes de pirateria? O bé pensaven que des d'Alacant anirien pujant fins a Marsella, continuant la seva navegació cap al nord-est des de l'estret de Gibraltar? Nosaltres considerem que, fins que no es disposi de nous documents sobre aquests fets d'Alacant costa molt de tenir clar de si els atacants de les naus del comte de Prades foren les de Guillem de Casanova en la seva ruta d'Honfleur a Marsella, o bé es va tractar d'un atac d'un altre corsari anomenat Colom, diferent de Guillem de Casanova, que molt bé podria ser Cristòfor Colom. Pel fet d'haver ensorrat les naus del comte de Prades, en comptes d'haver-les pres i apropiat-se-les, sembla un combat o revenja de caràcter militar i ens faria decantar per ser-ne l'autor Cristòfor Colom. Pel fet de que la flota estava composta de VII naus armades i sabent que Guillaume de Casanova Colom va atacar Vivero l'any 1474 també amb

set naus, tot ens fa decantar per donar l'autoria d'aquests fets a Guillem de Casanova. Restem doncs amb el dubte de qui fou l'autor dels fets de la batalla ocorreguda davant les costes d'Alacant.

BARTOMEU COLOM A LA CORT DE MADAME DE BEAUJEAU

De Bartomeu Colom sabem que a l'any 1480 va presentar el projecte de viatjar a l'est per l'oest al rei d'Anglaterra, segons ho explica el seu nebot Fernando Colón i que després no hi han notícies fidedignes seves fins a l'any 1493. Segons una declaració feta per ell mateix l'any 1501 i publicada per D. Eustaquio Fernández Navarrete en el tom XVI de la col·lecció de documents inèdits per a la història d'Espanya, Bartomeu Colom residia al palau de Madame de Bourbon a Paris en el moment en que es va conèixer el retorn de Cristòfor Colom a la cort de França. Qui era aquesta Madame de Bourbon i que va fer Bartomeu Colom entre 1480 i 1493?

Anna de França (n.1461- m.1522) duia el llinatge de França per ser filla legítima de Lluís XI i de Carlota de Savoia. Per haver-se casat amb Pierre de Beaujeu, també fou anomenada Anna de Beaujeu. I com el seu marit era Duc de Borbó, també fou anomenada com a Madame de Bourbon. Aquestes tres formes diferents de ser anomenada ha donat peu a nombroses confusions. Anna fou regent de França durant la minoria d'edat del seu germà Carles VIII i es va retirar a la seva cort de Moulins, capital del Bourbonnais, després del casament del rei. Allà va intentar formar una petita cort a la que convidava artistes i intel·lectuals del moment. Aquestes corts solien desplaçar-se amb els seus senyors i, per tant, si Bartomeu Colom en formava part, tant el podríem trobar a Moulins, com a Paris o Fontainebleau. L'escriptora nord-americana Jane Francis Amler ens innova que Bartomeu Colom va ser acceptat a la cort de Anna de Beaujeu com a cartògraf, quan aquesta es trobava a Fontainebleau, en el seu llibre "Christopher Columbus's Jewish Roots". No sabem, però, de quina font documental ho treu ni en quin any es va incorporar Bartomeu Colom a la cort de Anna de França. Entre 1480 i 1493 hi ha un període de temps molt llarg, que ens permet pensar que Bartomeu Colom podria haver continuat les seves activitats de corsari amb Jean de Casanove o amb altres corsaris del canal de la Mànega, abans de residir a Paris o Moulins.

CRISTÒFOR COLOM I LA CORT DE FRANÇA

En la història tradicional de la vida de Cristòfor Colom es parla diverses vegades de la seva intenció d'anar a oferir el seu projectat viatge de descoberta al rei de França i fins i tot es parla d'algunes cartes rebudes en aquest sentit de la cort francesa. Tot això pot tenir sentit si acceptem que Colom va estar al servei de Renat d'Anjou i de Lluís XI des del nomenament de Renat d'Anjou com a rei dels catalans l'any 1466, fins l'agost de l'any 1476, després de la batalla del cap de Sant Vicenç, quan ja sembla que es va afincar de forma més o menys permanent a Portugal. Deu anys és un període força llarg per una persona de vint o trenta anys d'edat per tal d'establir lligams i contactes amb un país i amb la seva gent.

La presència de Bartomeu Colom a la cort de Anna de França l'any 1492, justifica el desig de Colom de viatjar a França, després de la segona negativa de la cort castellana al seu projecte al campament de Santa Fe, ja que, segurament, representava l'únic taula de salvament de que disposava Colom. El desconeixement profund de la vida del descobridor abans de l'any 1476, fa que sembli difícil encaixar alguna relació entre aquest personatge i el regne de França, ja que la historiografia tradicional l'ha fet moure només entre Gènova, Portugal i Castella. Però nosaltres considerem que hi ha aquesta **quarta dimensió francesa** en la vida de Colom, que cal continuar investigant, per completar de manera fefaent la biografia del gran navegant. Ens hem de preguntar per força, si una de les raons que portaren a Luis Ulloa a escollir Paris com a campament base de les seves activitats a Europa no hagués pogut ser també aquest desig de descobrir la etapa francesa de la vida de Cristòfor Colom.

BIBLIOGRAFÍA I FONTS DOCUMENTALS

BOUREL DE LA RONCIÈRE, Charles (1870-1941), **Histoire de la Marine Française**. (1909) (BNF Tolbiac : 8-LF69-80(A.1)).

BOUREL DE LA RONCIÈRE, Charles (1870-1941), **La Marine française sous Louis XI**. 1892. (BNF Tolbiac : 8-LH7-42)

CLUZEL, Jean : **Anne de France, fille de Louis XI, duchesse de Bourbon**. Fayard 2002.

CORBERON, Aimé-Alphonse-Charles de ; Marquis de Corberon (1815-1907)
« **Les Seigneurs de Troissereux 1152-1792** » ; Le Livre d'Histoire (Paris 2005).

Edició facsímil del llibre editat l'any 1901. (BNF Tolbiac: 2005-126750)

D'HOZIER, **Pièces Originales N.609, Dossier 14.297, De Casenove**. BNF Richelieu, Manuscrits occidentaux

FUNES, Fray Don Juan Augustin de – “**Crónica de la Ilustrissima Milicia y Sagrada Religión de San Juan Bautista de Jerusalén**”. Publicat a València per Miquel Sorolla (1626) (BNF Tolbiac: H-1827)

GRANIER, Hubert – **Marins au combat 1200-1610**. Edit. France – Empire 1993.

HARRISSE, Henry – **Les Colombo de France et d'Italie fameux marins du XVème siècle (1461 –1492)**. D'après des documents nouveaux ou inédits des archives de Milan, Paris et de Vénise. Librairie Tross – 1874 (BNF Tolbiac : 4-LM3-1340)

LECOY DE LA MARCHE, Albert ; **Le Roi René, sa vie, son administration, ses travaux artistiques et littéraires, d'après les documents inédits des archives de France et d'Italie**. - 1875 (BNF Tolbiac. 8-LK2-2741(1) i 4-LM3-1340).

MOLLAT, Michel – **Le commerce maritime normand a la fin du moyen age**. Librairie Plon (1952)

RENET, M. L'Abbé – **Les Bissipat du Beauvaisis, Princes grecs exilés en France**. Extrait des Mémoires de la Société Académique de l'Oise. Beauvais – Imprimerie D. Pere. Rue Saint Jean. 1889. (BNF Tolbiac : 8-IMPR-244)

Répertoire Généalogique des alliances de familles nobles (1367-1687) . Archives départementales de la Seine-Maritime. Cota : 2 E 1/69

ROY, Juste-Jean-Étienne (1794-1871) **Histoire de Louis XI**. Alfred Mame et Fils – Tours (1870). (BNF Tolbiac : 8-LB27-18(H)).

SOLSONA I CLIMENT, Francesca – **Aspectos de la Dominación Angevina en Cataluña (1466-1472)**; La participación italiana y francesa en la revolución contra Juan II de Aragón). www.dpz.es/ifc2/libros/revistas/zurita/zurita_nl4/2solsola.pdf.

SALVAGNINI, Alberto – **Cristoforo Colombo e i corsari Colombo, suoi contemporanei** . Raccolta di documenti e studi; Parte II-Volume III. Roma, 1894 (BNF Tolbiac: FOL-P-878 (2-3)).

VIGNAUD, Henry (1830-1922). **Études critiques sur la vie de Colomb avant ses découvertes : Les origines de sa famille, les deux Colombo, etc.** H. Welter, Éditeur – Paris 1905. (BNF Tolbiac : 8-K-3672)

ANY 1930 : JOSEP TARRÉ, PVRE. CRÍTICA ULLOA

Per Amadeu Buch i Gras

Tot exhumant documents impresos de finals dels anys vint o principis dels anys trenta del segle passat, anem trobant escrits contraris a la teoria enunciada per Luis Ulloa i Cisneros sobre el possible origen català de Cristòfor Colom. Després que en el darrer butlletí n. 43 ja donéssim notícia de la postura de l'il·lustre advocat Sr. Manuel Gay de Montellà en aquest sentit, en el present article volem parlar d'un fulletó que du per títol: "UN NOU PROCEDIMENT PER ESTUDIAR LA VIDA DE CRISTÒFOR COLOM" i el seu autor és Josep Tarré i Sans, Pvre. . En primer lloc donem coneixement de l'entrada de la Gran Enciclopèdia Catalana sobre aquest autor:

Josep Tarré i Sans (juliol 1884 – Vilassar de Mar, Maresme 1957)

Eclesiàstic i liturgista. Es doctorà en teologia (1909). Dirigí "La Hormiga de Oro" i "Fulla Dominical" de la diòcesi barcelonina (1907-1913) i fou redactor de "Vida Cristiana". Publicà la versió dels *Evangelis* (1926), *Nocions de litúrgia* (916), *L'art i la litúrgia* (1913), *Missalet* (1913), *Missal Romà* (1926-27), en dos volums, i *El cardenal Mercier* (1926) i diversos estudis lul·lians. Denuncià la falsedat de les profecies de la Mare Ràfols.

Com hem pogut comprovar, era un home d'alta cultura i que, amb les seves denúncies de la falsedat de les profecies de la Mare Ràfols, ens sembla un home disposat a defensar la veritat racional, per sobre de supersticions de tipus religiós o fanatismes patriòtics o, millor dits, patrioters.

EL FULLETÓ: CARACTERÍSTIQUES I FINALITAT

El document que analitzem, es tracta d'una publicació de 10 pàgines, més la portada i la contraportada, del que només podem saber que fou imprès "amb llicència" l'any 1930 a la Impremta Altés de Barcelona. Semblaria una "separata" d'una publicació més extensa, si no fos pel fet de que no hi ha cap referència al respecte. Hem de pensar, doncs, que Mossèn Josep Tarré va voler donar una adequada resposta pública i alliçonadora als escrits de Luis Ulloa, i més exactament als seus mètodes científics aplicats a la biografia de Cristòfor Colom, que Mossèn Tarré posa en entredit.

El to de l'escrit de Mossèn Josep Tarré és sorneguer i burxa en aquells punts dels escrits d'Ulloa on ell considera que pot fer més mal amb la finalitat de desprestigiar-lo. Sembla lícit que ens preguntem amb quina finalitat va escriure Mossèn Tarré aquest escrit, ja que sembla que toca un tema molt allunyat dels que va tractar en el seus llibres. El fulletó qüestiona frontalment moltes de les asseveracions més fantasioses d'Ulloa com poden ser el pre-descobriment de l'any 1477, el canvi de nom de Joan Colom a Xristo-Ferens o la necessitat de contradir sistemàticament tot el que s'havia dit fins al moment sobre Colom i, sobretot, critica el to de prepotència que empra Ulloa en moltes ocasions, tot donant per fets incontrovertibles afirmacions seves, que no han estat prou fonamentades. En molts punts d'aquestes crítiques hi podem estar perfectament d'acord.

Quina fou la finalitat que perseguia Mossèn Tarré en publicar aquesta crítica a la teoria d'Ulloa l'any 1930? Doncs, si ens permeteu l'expressió col·loquial, va voler "tirar un gerro d'aigua freda" als seguidors exaltats d'Ulloa i molts patriotes catalans, per tal de que el tema de la nacionalitat de Colom tornés a la sensatesa i al bon camí, que ell entenia que es trobava forçosament dins del marc del "magister dixit" de la teoria ortodoxa genovesa. Si bé no concordem amb Mossèn Tarré amb el seu punt de vista, si que podem entendre la seva reacció davant un "tot si val" per difondre la nova gran notícia d'aquell temps i moment a Catalunya com fou el possible origen català de Colom, sense que, al seu entendre, i també el nostre, aquesta nova teoria estigués bastida sobre

bases prou sòlides. La crítica, tot i que anava orientada directament a Ulloa, també la suposem extensible als llibres de Ricard Carreras i Valls, que aparegueren molt ràpidament en aquest període.

Si bé podem acceptar que Ulloa es va extralimitar en molts punts de la seva hipòtesi, també podem trobar aquesta mateixa parcialitat en alguns dels arguments utilitzats per Mossèn Josep Tarré com veurem en el següent cas, després que Tarré hagi desgranat tota la quantitat de documents adduïts a favor de la tesi genovesa:

“Havent-hi tots aquests testimonis, sembla que només l’autèntica partida de Baptisme o alguna cosa equivalent poden desfer la tesi genovesa. El senyor Ulloa ha trobat, no fa gaire, aquesta cosa equivalent. La referida crònica del Congrés Americanista de Hamburg diu:

Sobre todo, llamó la atención (el señor Ulloa) hacia los documentos trascendentales y abrumadores, cuya existencia revelaba por primera vez, conservados en los archivos de Italia: pero que los historiadores italianos, así como los españoles, y como Harrisse, Vignaud y otros extranjeros, han tratado siempre de ocultar o pasar por alto, a menos que alguno de ellos lo haya ignorado. Dichos documentos consisten, el uno, en una carta del Senado de Génova, fecha de 5 de noviembre de 1586, dirigida a su embajador en Madrid, Juan Bautista Doria, en la que el Senado reconoce que la ciuda de Génova no es la patria de Colom, y que ni siquiera se tenía allí clara idea del testamento del descubridor. Pero dicho Senado, para tratar de acaparar la herencia del almirante, recomienda a Doria que procure apoyar a los Colombo de Cogoleto. El otro documento es una información hecha en Génova, en 1599, por un Cristóforo Colombo, hijo de Bernardo, autorizada por el Senado y legalizada por el embajador de España en aquella ciudad, información de la que aparece que, a través de más de quince años, el Senado genovés persistia en favorecer a los Colombo de Cogoleto, quienes nada tenían que hacer con el lanero de Génova.

La falsedad de la leyenda del lanero de Génova es, pues, una cosa juzgada y sentenciada desde hace más de tres siglos, tanto por la smismas autoridades genovesas, como por las españolas, y la mentira no se ha perpetuado sino gracias a esta sistemática ocultación de documentos en España y en Italia, y a los errores en que tal ocultación, así como la adulteración de otros papeles, han hecho incurrir a sabios y eruditos tan notables como Humboldt, Irving, Fernández Duro, Lollis, etc.

Todos los diarios de Hamburgo hablaron de ello, más o menos extensamente, pero siempre en términos favorables a las conclusiones del señor Ulloa, considerando que la leyenda genovesa ha recibido un golpe mortal.

Molts catalans estaran amb ànsia per saber la resposta, que els italians poden donar a la inesperada i esclafant revelació del Senyor Ulloa. Per calmar una mica aquesta ànsia, direm el que poden respondre els italians.

Els poden dir: Cerqueu el llibre “Christophe Colomb, Son origine, sa vie, ses voyages, sa famille et ses descendants; d’après des documents inédits tirés des archives de Gênes, de Savone, de Séville et de Madrid”. Fou publicat l’any 1884, precisament per Enric Harrisse, un dels dos historiadors que cita el senyor Ulloa com a ocultadors d’aquells documents *trascendentales* y *abrumadores*. Mireu les pàgines 154 i 155 del primer volum d’aquest llibre, perquè hi trobareu coses interessants i potser sorprenents. Enric Harrisse dóna compte al lector dels dos documents *trascendentales* y *abrumadores* (aquests qualificatius els posem nosaltres), el primer i més important publicat per l’italià Isnardi a la seva Disertazione, 1838, i el segon comunicat amicalment al propi Harrisse per un altre italià, M. Desimoni.

Es evident que el senyor Ulloa ha llegit aquestes dues pàgines d'Eric HARRISSE. Si no les hagués llegides, no hauria pogut revelar *por primera vez* aquells documents *trascendentales y abrumadores*, ni hauria pogut traduir, encara que amb poca exactitud, frases d'aquestes pàgines, com és ara les següents:

HARRISSE:

On charge en outre l'ambassadeur de se procurer, en s'adressant au Dr. Scipione Canova, une copie authentique du testament.... Il Colombo di Cogoleto é tanto grande in Spagna, come sapete..... Cette expression peut signifier qu'en 1586 il n'y aurait plus a Gênes aucun membre de la famille de Christophe Colomb, et que, sans y regarder de près, le Sénat fit cette démarche avec le vague espoir d'aider un des sujets de la République à récupérer un héritage aussi considérable.

ULLOA:

Una carta...en la que el Senado reconoce que la ciudad de Génova no es la patria de Colom, y que ni siquiera se tenía allí clara idea del testamento del descubridor. Pero dicho Senado, para tratar de acaparar la herencia del almirante, recomienda a Doria que procure apoyar a los Colombo de Cogoleto.

El Senat creia sincerament que Colom era genovès, i tenia motius per creure això. Parlava *d'alcuni nostri sudditi, che si pretendono veri parenti del testatore* (de Cristòfor Colom), i recomana a l'ambaixador *d'aiutare per quanto potrete li nostri genovesi*.

Aquells dos documents són favorables a la tesi genovesa, i poden ésser *trascendentales y abrumadores* per descobrir certs procediments de polèmica.

Els italians, després d'haver-nos respost tot això, pot ser ens preguntaran candorosament quins són els nostres arguments per provar que Cristòfor Colom era català.”

Parem aquí, després de comprovar com Mossèn Josep Tarré ha destil·lat una crítica àcida contra Ulloa emprant diversos punts veritables i en els que li podem donar la raó, que demostren que no tot el que diu Ulloa és veritat, (com el fet de que aquests documents no varen ser publicats *per primera vegada* per Ulloa, o negar el fet de que HARRISSE els ocultés) per saltar a fer una demagògia final, quan Mossèn Tarré ens afirma que **aquests documents són favorables a la tesi Genovesa**. Home, això tampoc! A quina tesi Genovesa?

Malgrat Mossèn Tarré se'n rigui de manera incisiva i repetitiva sobre la expressió utilitzada per Ulloa per qualificar aquests documents com a “*trascendentales y abrumadores*”, nosaltres, Mossèn Josep Tarrés, continuem pensant que ho són de transcendentals i esborronadors com a raons de pes per a desmuntar la teoria ortodoxa del naixement de Colom a la ciutat de Gènova. Si el Senat de Gènova acceptava com verídica la versió de Bernardo Colombo de Cogoleto, tot i que podem acceptar la interpretació de que podien considerar a Colom com de nacionalitat Genovesa, aquesta mateixa acceptació anorrea tota la documentació acceptada com a històrica que s'ha fet servir per a bastir la teoria del Colom nascut a Gènova! O vostè, Mossèn Tarrés, defensa tota la documentació de la Raccolta, per dir-ho ras i curt, i defensa que Colom va néixer a la ciutat de Gènova i, per tant, no accepta la teoria defensada per Bernardo Colombo, o vostè accepta que Colom era un genovès de Cogoleto i declara que tota la resta de documentació no val per a res. No si val a quedar-se a mig camí, tot agafant en cada moment allò que a un l'interessa, per demostrar l'indemostrable.

Com el lector pot comprovar, ens hem dirigit a Mossèn Tarrés com si estigués viu, tot i que va traspasar fa poc més de 50 anys, ja que sempre ens sorprèn la capacitat de crítica que tenen moltes persones envers els altres i la poca crítica que s'apliquen a si mateixos. L'article de Mossèn Tarrés és interessant per què demostra que Ulloa no sempre seguia mètodes científics i raonaments correctes per ajudar a difondre la seva teoria. En molts moments Ulloa actua de forma prepotent i histriònica, d'acord, fet que li ha fet perdre credibilitat davant de molta gent, però

aquests errors d'Ulloa no invaliden altres encerts exposats en els seus escrits. Ens sap greu haver d'acceptar que, en molts debats històrics, no hi ha un pam de net i que les parts contrincants es llencen uns als altres arguments d'una demagògia inversemblant, com és en aquest cas de la possible "nacionalitat" de Cristòfor Colom.

Finalment, si Mossèn Josep Tarré estava convençut de la bondat de la teoria de Bernarndo Colombo de ser Colom un genovès de Cogoleto, quina cara deuria posar quan va ser editat el llibre "Colombo – Città di Genova" dos o tres anys després d'aquest seu escrit, en el que s'imposa, vulgues que no, el naixement de Colom a Gènova? Estem segurs que va quedar plenament satisfet de que el "magister dixit" tradicional tornés a imposar-se, gràcies a les pressions del govern feixista de Mussolini, encara que això li podés presentar alguna contradicció interna. Malgrat tot l'exposat, volem expressar el nostre mes gran suport a la crítica històrica, ja que, ben feta, ens pot ajudar a trobar la veritat, que és el que nosaltres desitgem en el cas de Colom, sigui la que sigui.

Revista de Llibres

COLOM OF CATALONIA Origins of Christopher Columbus Revealed

Autor: Charles J. Merrill
Editorial : Demers Books (Spokane, Washington)

Per Francesc Albardaner i Llorens

Avui podem presentar, a la nostra revista de llibres, una obra desitjada i molt esperada, que no és altra que el llibre que ha escrit el nostre consoci Sr. Charles Merrill sobre la catalanitat de Cristòfor Colom i que servirà, sense dubte, com a magnífica punta de llança, per introduir aquesta teoria dins del món de la cultura anglosaxona. Tot i no ser el primer llibre que s'escriu en llengua anglesa sobre aquest tema, hem de destacar que és la primera obra que, amb caràcter molt didàctic, vol difondre de manera raonada i assenyada els valors de la teoria que defensa un possible origen català de Cristòfor Colom.

El llibre ha estat publicat per l'editorial Demers Books de Spokane (Washington) i ha estat posat a la venda als Estats Units pels voltants del 12 d'octubre del 2008. És sense cap dubte un llibre científic i, per tant, disposa d'un índex toponomàstic al final del llibre, així com d'una vastíssima i completíssima bibliografia de 30 pàgines! Merrill és un professor universitari i aquest llibre gaudeix d'una clara estructuració dels seus temes i capítols, que reflecteixen aquest bon saber fer docent. Ja a la introducció hi han dues notes aclaratòries ben necessàries, de les que ara en vull traduir i presentar la darrera:

" De què no tracta aquest llibre.

Aquest llibre no tracta sobre la qüestió de saber quin ermità irlandès, explorador noruec, pescador de bacallà basc o banquer de l'Orde del Temple hagi pogut descobrir Amèrica abans que Colom; tampoc tractarem d'esbrinar si la paraula "descobriment" és la paraula exacte per definir "trobar quelcom que el descobridor desconeixia de la seva existència"; tampoc tractarem d'allò que Colom creia que havia descobert; tampoc ens definirem sobre el lloc exacte del seu primer desembarcament; ni tampoc entrarem a esbrinar si les seves restes mortals es troben a Sevilla, a Valladolid, a Santo Domingo o La Habana; ni tampoc tractarem el tema de si Colom es

va casar o no amb la mare del seu fill Fernando; tampoc parlarem de si fou un heroi o un dimoni; o quina fou la religió dels seus avantpassats. Tots aquestes aspectes de la seva vida han despertat la curiositat de moltes persones així com la ingenuïtat de molts acadèmics, però no els tractarem aquí. Aquest llibre simplement estudia la qüestió d'on era Colom, primer estudiant les diferents respostes que se li han donat a aquest tema, per acabar assenyalant quina creiem que és la millor teoria.”

El primer capítol entra de ple en la problemàtica de la nacionalitat de Colom al estudiar les següents teories: Anglaterra, Còrsega, Regne de Castella (Extremadura, Galícia, Euskadi i Castella pròpiament dita), Portugal, Grècia, Noruega, Croàcia i Catalunya. L'autor fa un resum molt acurat de cadascuna d'aquestes teories, excepte la darrera, la catalana, que deixa per a més endavant.

Després d'aquesta panòpia de possibilitats diverses, l'autor dedica el segon capítol a explicar la teoria més difosa fins el dia d'avui, la genovesa, per a passar tot seguit, en el tercer capítol, a assenyalat les nombroses febleses de la teoria oficial. Aquest tercer capítol serà, sens dubte, el que sorprendrà més als lectors no iniciats en aquest tema, ja que en ell, Merrill, s'ha esforçat per condensar, de forma entenedora, les múltiples raons de pes que fan trontollar de valent la teoria oficial. El quart capítol es destina a explicar la història de la teoria de la catalanitat de Colom, on queda ben clar, que el pare d'aquesta teoria fou el peruà Luis Ulloa i Cisneros a partir de l'any 1927. i al capítol següent explica els principals punts que sustenten la hipòtesi catalana.

L'autor, al haver entrat directament al tema en estudi des del primer capítol, sense haver explicat als lectors americans les circumstàncies històriques, polítiques i socials de la península ibèrica en aquella època, es veu forçat a dedicar tot el capítol sisè a aquestes tasques, sobretot, per tal d'aconseguir que el lector americà pugui entendre les poderoses raons que forçaren a Colom i als Reis Catòlics a amagar l'autèntica nacionalitat del descobridor. I això és molt difícil d'aconseguir, ja que el futur lector de parla anglesa li costarà d'entendre que en el segle XV hi haguessin més regnes a la península ibèrica que no fossin Espanya i Portugal. Crec que Merrill ha fet molt bé en col·locar tots els temes dinàstics i polítics més a prop dels capítols finals, per tal de que el lector tingui més recent aquesta problemàtica, que resulta clau en la tergiversació de la personalitat del descobridor. Desitgem que ho aconsegueixi, tot i que, per experiència personal al donar conferències als Estats Units, hem pogut observar que el topònim Catalonia és absolutament desconegut en aquell país. Barcelona es coneguda, però Catalunya no. Aquesta ignorància del fet català ha estat augmentada per la confusió produïda per l'ús de l'expressió “Corona d'Aragó” per molts historiadors. En fi, esperem que els esforços de Merrill no siguin picar ferro fred i estem contents de que el títol del seu llibre sigui “Colom of Catalonia”, encara que aquest fet li pugui representar una disminució de les ventes per ignorància del futur lector de l'existència de Catalunya. En el setè capítol, l'autor rebla el clau de la seva demostració i el titula “Qüestions contestades” i posa diversos exemples o temes conflictius relacionats amb Colom que són explicats perfectament des de l'òptica d'un Colom català. Una de les qüestions més ben treballades per Merrill és el tema de les possibles relacions entre la família Bobadilla i Colom molt abans del descobriment d'Amèrica, fet que el porta cap a decantar-se per la comarca de la Segarra, com un dels escenaris més probables on va transcórrer la joventut de Colom. No ens és desconeguda la tendència de Merrill a valorar un possible origen de Colom a la Segarra i així ho expressa ben clarament en aquest llibre, però ho fa sense voler-ho imposar com a única possibilitat, ans el contrari.

En aquest capítol Merrill recull una opinió de Francesco Giunta segons la qual l'autor de la relació del segon viatge, que diu Niccolò Squillacio haver rebut de mans del doctor Guillem Coma, hauria estat en realitat Pere Bertran i Margarit. Alberto Boscolo sembla també haver acceptat aquesta possibilitat. Precisament aquest estiu hem fet recerques en els arxius de Barcelona i de Girona sobre la figura i família de Guillem Coma i, al nostre parer, és més que probable l'existència real d'un metge barceloní de nom Guillem Coma, descendent d'una nissaga de metges i apotecaris de Girona i de Castelló d'Empúries, en el segon viatge de Colom. Hem de

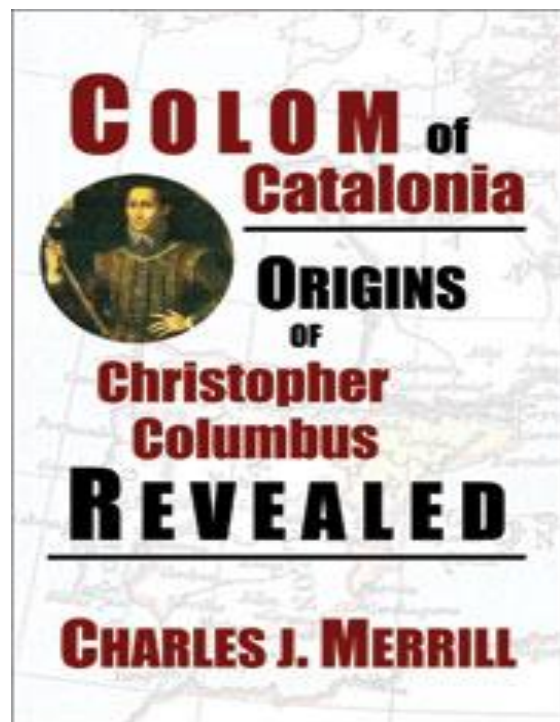

confessar, per altre banda, que el personatge de Pere Margarit no presenta precisament cap perfil d'home de lletres, si no el que correspon als homes d'armes.

En el darrer capítol, que correspon a les conclusions, Merrill ens exposa que, dins del marc general de la teoria catalana de l'origen de Colom, han aparegut diverses teories localitzades a Catalunya, les illes Balears, el regne de València i als territoris del Rosselló i de la Cerdanya. Hem de reconèixer, que no ens hem assabentat, fins el dia d'avui, de cap teoria que fes valencià, alacantí o castellanenc a Cristòfor Colom, la qual cosa ja és prou extraordinària, en comparació amb les moltes teories aparegudes al principat o les illes. Tampoc sembla que hi hagi cap interès en fer Colom originari de l'illa de Menorca.

Com ja era d'esperar, Merrill no es defineix de manera radical a favor de una de les moltes teories catalanes, en el sentit ampli i medieval de la paraula, tot i que es decanta cap a un origen segarrenc de Colom i, per tant, encara sembla que el podem incloure dins del grup de seguidors de la teoria de ser Colom originari de Tarroja de Segarra o els seus voltants immediats. Per nosaltres, aquesta indefinició final sobre l'origen exacte, la família precisa o el lloc que fou el bressol de Colom no ens preocupa gaire, però no sabem si el lector nord-americà opinarà igual que nosaltres i desitjarà una identificació més precisa de la personalitat de Colom. Al nostre entendre aquesta és una de les grans virtuts d'aquest llibre : defensar la teoria d'un origen català de Colom, sense fer cap salt al vuit tot identificant amb precisió al personatge, de manera fantàsica i gens científica, com han fet diversos autor i autores recentment.

No tenim prou paraules per destacar la importància d'aquest llibre a favor de la difusió de la teoria de l'origen català de Colom en el món cultural anglosaxó. Es tracta del complement perfecte al documental de Discovery Channel "Columbus, secrets from the grave", emès l'any 2004 a tot el món. No es tracta d'un llibre fet a corre-cuita, ans tot el contrari. És un llibre que s'ha anat elaborant al llarg de molts anys i sobre una base de dades molt extensa, com demostra la seva bibliografia i el contingut del llibre. Tot i que els seguidors dels treballs i les recerques sobre la catalanitat de Colom hi trobaran poques novetats, considerem que fora útil la seva traducció i edició al nostre país, ja que es tracta d'un compendi general de l'estat de la qüestió. Recomanem, doncs, la seva lectura, i felicitem efusivament al nostre consoci Charles Merrill pel seu esforç i el seu encert.

ÒMNIUM
LLENGUA CULTURA PAÍS